VOOR DEN DIENST.

DE STAATSARMENZORG VOOR EUROPEANEN

IN

NEDERLANDSCH-INDIË.

HOOFDSTUK IV.

DE DOOR DEN STAAT GESUBSIDIEERDE PARTICULIERE WEESINRICHTINGEN.

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1901.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

HOOFDSTUK IV.

DE DOOR DEN STAAT GESUBSIDIEERDE PARTICULIERE WEESINRICHTINGEN

Buiten de onder het vorig hoofdstuk besproken Semarangsche Weeshuizen zijn hier te lande vier particuliere weesinrichtingen gevestigd, welke eene jaarlijksche subsidie genieten uit 's Lands kas:

1°. het »Parapattan-Weezengesticht" te *Batavia;*
2°. de »Jongens-Weezeninrichting" te *Soerabaja;*
3°. het »Hulpfonds van den H. Vincentius à Paulo" te *Buitenzorg;*
4°. de »Vereeniging tot bevordering van Christelijk leven en onderling hulpbetoon" te *Magelang.*

Aan elke der sub 1, 2 en 4 genoemde inrichtingen is eene vaste jaarlijksche subsidie toegekend van *f* 6000 (Hoofdstuk II der uitgewerkte begrooting voor 1901, onderafdeeling 64, l°. *a*, noot 55); het sub 3 vermeld gesticht geniet slechts eene, bij wijze van tijdelijken maatregel verleende, subsidie van *f* 3000 's jaars, welke sedert 1893 telken jare werd verlengd en waarop mitsdien nog niet bij de begrooting is gerekend.

Eene korte beschouwing van de vier liefdadige instellingen volgt hieronder; de »Jongens-Weezeninrichting" te *Soerabaja* is eenigszins uitvoeriger besproken dan de andere, wijl uit de geschiedenis van dat gesticht het meest te leeren valt voor het onderwerp dezer aanteekeningen.

A.

HET „PARAPATTAN-WEEZENGESTICHT" TE BATAVIA.

Het »Parapattan-Weezengesticht" is de oudste en was gedurende tal van jaren de eenige particuliere, niet tot de Diaconie behoorende, inrichting van dien aard ter hoofdplaats *Batavia*.

Zij werd in het jaar 1832 opgericht door het Engelsch Zendelinggezelschap te *Batavia*, in samenwerking met eenige aanzienlijke ingezetenen, en was, luidens artikel 2 van haar Reglement, bestemd tot verzorging en opvoeding van »weezen »en verlaten kinderen in *Nederlandsch-Indië* voorkomende, van »Christen ouders, afstammelingen van Europeanen, voor welke »geene of geene genoegzame middelen aanwezig zijn".

Bestond aanvankelijk de beperking, dat niet door den vader op wettige wijze erkende kinderen niet tot het gesticht konden worden toegelaten (art. 3 van het Reglement),

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in 1857 werd die beperking in zoover opgeheven, dat, hoezeer *in den regel* slechts wettig erkende kinderen zouden worden aangenomen, aan de beoordeeling der Directie werd overgelaten om, in verband met artikel 2, door andere bewijzen van de afstamming der kinderen zich te overtuigen, en in zoodanig geval ook niet wettig erkende kinderen, *bij uitzondering*, op te nemen. Op gelijke wijze zouden mede kunnen worden aangenomen natuurlijke kinderen van onchristen moeders, welke in de bij artikel 2 bedoelde termen vielen.

Artikel 12 van het Reglement, zooals dit, na verschillende wijzigingen te hebben ondergaan, laatstelijk werd goedgekeurd in de vergadering der Directie van Mei 1892, bepaalt verder, dat de verzorging van- en het toezicht over de kinderen van wege het gesticht zich uitstrekken tot aan hunne meerderjarigheid.

»De meisjes *moeten alsdan*" — is daaraan toegevoegd — »jongens echter reeds bij het bereiken van hun *achttiende* »jaar, het gesticht verlaten. De Directie zorgt, zooveel in »haar vermogen ligt, dat zij alsdan eene geschikte plaatsing »of middel van bestaan erlangen.

»De kinderen *kunnen* het gesticht eerder verlaten en wel »bij het bekomen van zoodanige plaatsing of middel van »bestaan, of bijaldien zich personen opdoen, die aannemen »in hunne verdere opleiding en verzorging te voorzien, en »voor de meisjes tevens bij eerder huwelijk".

De kinderen worden in den Christelijken godsdienst opgevoed en genieten het gewoon onderwijs, zoo mogelijk, aan de Gouvernementsscholen, schrijven voorts de artikelen 9 en 10 voor, terwijl artikel 27 bepaalt, dat het gesticht zijn bestaan vindt »in vaste geldelijke inschrijvingen, in giften, en in het »algemeen in de ondersteuning van allen, die belang stellen »in het bestaan eener inrichting, die een toevluchtsoord »oplevert voor weezen, en de gelegenheid verschaft voor »derzelver behoorlijke verzorging en opleiding tot het maat»schappelijk leven".

Het *Parapattan*-weezengesticht stond als het ware onder de patronage van het meest vermogende en invloedrijke deel van Batavia's burgerij.

Kon de instelling dientengevolge rekenen op den krachtigen steun van de particuliere liefdadigheid, zonder geldelijke tegemoetkoming van den Staat zou zij zich niet hebben kunnen staande houden.

De eerst aangetroffen ondersteuning van die zijde werd haar verleend ingevolge de besluiten van 6 Maart en 4 December 1840, beide onder n°. 1, waarbij haar twee subsidiën werden toegekend respectievelijk ten bedrage van *f* 4000 en *f* 3500 uit het gedeelte der winsten van de Javasche Bank, dat, krachtens de artikelen 82 en 85 van haar Octrooi en Reglement in Staatsblad 1857 n°. 33, ten bate van liefdadige gestichten moest worden bestemd.

Bij het besluit van 21 December 1843 n°. 13 werd haar voorts eene bijdrage geschonken, andermaal ten bedrage van *f* 4000, ten laste van het voor weldadige doeleinden, ingevolge artikel 2 van het besluit van 9 Juni 1842 n°. 1, ingesteld bijzonder fonds, waarvan uitvoerig melding is gemaakt op bl. 8/10 van hoofdstuk II, handelende over de Staatsarmenbedeeling.

Uit hetzelfde fonds ontving het *Parapattan*-Weeshuis, krachtens het besluit van 13 December 1844 n°. 15, ten derden male eene bijdrage van *f* 4000, terwijl het zich, luidens het besluit van 14 November 1845 n°. 7, nader een aandeel van *f* 1000 zag toegewezen in eene den Lande aangekomen toevallige bate.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Een en ander bleek echter niet voldoende om het bestaan van het gesticht te verzekeren.

In Januari 1846 toonde de Directie dier instelling aan, dat deze eene buitengewone ondersteuning behoefde tot algeheel herstel en uitbreiding der voor het destijds verpleegd aantal van 80 weezen te bekrompen gebleken gebouwen, waartoe eene som vereischt werd van *f* 30000; dat van dit bedrag ongeveer *f* 20000 was verkregen door eene publieke rentelooze leening, doch de ontbrekende fondsen en de meerdere kosten van onderhoud der verpleegden bij opneming van een grooter aantal kinderen, onmogelijk door de particuliere liefdadigheid konden worden opgebracht.

Op dien grond en daarbij rekening houdende met het wezenlijke nut, dat de inrichting reeds gehad had en voortdurend hebben kon, door Christenweezen, die anders verwaarloosd in de dorpen der inboorlingen zouden rondddolen, tot werkzame leden der maatschappij op te leiden, deed de Directie een beroep op de welwillendheid van de Regeering om aan het *Parapattan*-gesticht te schenken eene bijdrage van *f* 10000 en toe te kennen eene jaarlijksche subsidie van *f* 6000 uit de overwinsten der Weeskamer te *Batavia*.

Beide verzoeken werden ingewilligd bij het besluit van 18 Juni 1846 n°. 3, met dien verstande dat zoowel de gift van *f* 10000 als de, tot wederopzeggens verleende, jaarlijksche bijdrage van *f* 6000 gekweten zouden worden uit het hoogerbedoeld fonds voor weldadige doeleinden (1).

Na de opheffing van dat fonds in het jaar 1848 kwam de subsidie ten laste van het telken jare bij de begrooting toegestaan crediet voor »Weldadige oogmerken en daarmede in verband staande nuttige einden", terwijl zij naderhand, als gevolg van den door de Ministers Hasselman en De Waal in de jaren 1868 en 1869 uitgeoefenden aandrang tot vermindering en eindelijke intrekking van bedoeld crediet, voor het eerst bij de begrooting voor 1870 afzonderlijk werd uitgetrokken en sedert als zoodanig tot heden gehandhaafd is gebleven.

Uit het vorenstaande volgt, dat de tot instandhouding van het *Parapattan*-gesticht van Staatswege verleende geldelijke hulp in het geheel heeft bedragen *f* 26500 aan diverse giften en *f* 336000 aan jaarlijksche subsidiën.

Raadpleegt men, om niet te ver in het verledene terug te gaan, de winst- en verliesrekeningen, gevoegd bij de jaarverslagen der inrichting over de laatste 8 jaren, dan blijkt het dat de inkomsten de uitgaven hebben overtroffen in de jaren 1895 en 1900, terwijl in alle overige jaren het omgekeerde zich voordeed.

Samengetrokken over de 8 jaren (1893—1900) hebben de te korten bedragen *f* 14937, tegen een overwinst van *f* 1862.

Gaat men het cijfer der donatiën, contributiën en legaten na, dan ontwaart men dat uit deze hoofden het meest werd ontvangen in 1895 (*f* 13010, met inbegrip van de Gouvernements-subsidie), het minst in 1893 (in totaal *f* 9892), terwijl

---

(1) De bestrijding dier uitgaven uit de overwinsten der Bataviasche Weeskamer werd minder geoorloofd geoordeeld, wijl die tot andere doeleinden bestemd waren.

Niettemin werd die Kamer eenige jaren later, bij de besluiten van 16 April 1859 n°. 27 en 15 November 1860 n°. 103, gemachtigd om uit bedoelde overwinsten aan het *Parapattan*-weezengesticht, het *Djati*-gesticht en de Christelijke Ambachtsschool te *Batavia* twee uitkeeringen, elk ten bedrage van *f* 5000 — dus in het geheel *f* 30000 — te doen als tegemoetkoming voor hulpbehoevende kinderen, welke de Weeskamer in die inrichtingen reeds had of nog zou doen opnemen.

Het aantal dier kinderen is echter steeds zeer beperkt gebleven.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

deze posten bijv. in de jaren 1863 en 1860 beliepen ƒ 26423 en ƒ 26181.

De ongunstige uitkomsten in voormelde jaren verklare men niet uit de opvoering der huishoudelijke uitgaven.

Deze waren het hoogst in 1898, nl. ƒ 17299 bij een aantal van 37 jongens en 30 meisjes, het laagst in 1893, nl. ƒ 14908 voor 32 jongens en 36 meisjes onder ultimo van dat jaar, en bedroegen ƒ 15309 in 1900 bij eene sterkte van 43 jongens en 30 meisjes.

Ten slotte een overzicht van den tegenwoordigen financieelen toestand van het gesticht, blijkende uit de geldelijke verantwoordingen over het laatste verslagjaar:

WINST- EN VERLIESREKENING.

DEBET.		CREDIT.	
Aan huishoudelijke uitgaven	ƒ 15309 17	Per donatiën, contributiën en legaten	ƒ 12353 52½
• onkosten-rekening	• 1406 99½	• interest-rekening	• 3797 97½
• aand. Sem.—Joana-Stoomtr. Mij.	• 525 —	• diverse onderstanden	• 1973 31
• winst	• 1113 64½	• inhoudingen van pupillen	• 230 —
	ƒ 18354 81		ƒ 18354 81

BALANS VAN HET GESTICHT.

DEBET.		CREDIT.	
Aan huis en erf	P. M.	Per kapitaal-rekening	ƒ 36222 13½
• hypotheek rekening	ƒ 12000 —	• diverse Inleggers b/d Bat. Spaarbank	• 734 46
• pandbrieven Nat. Hyp. Bank	• 8000 —	• • • • Postspaarbank	• 882 80
• idem Holl. Hyp. Bank	• 13000 —	• kapitalen van diverse pupillen	• 83264 11½
• aandeelen Semarang—Joana Stoomtr. Mij.	• 12600 —	• diverse Crediteuren	• 2000 —
• Bataviasche Spaarbank	• 734 46		
• diverse debiteuren	• 762 —		
• Hagp. der Nederl. I. Handelsbank giro-rekening	• 1864 86		
• Postspaarbank	• 882 80		
• Certificaten 3% Ned. Werk. Schuld	• 68418 55		
• Javasche Bank giro-rekening	• 4840 84		
	ƒ 123103 51		ƒ 123103 51

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

B.

DE „JONGENS-WEEZENINRICHTING" TE SOERABAJA.

§ 1. Eerste voordracht tot oprichting van Staatswege van een Jongens-Weeshuis te Soerabaja.

De oprichting van het Jongens-weezengesticht te *Soerabaja* vond hare eerste aanleiding in de onbevredigende opleiding, welke de in de beide Semarangsche weeshuizen verpleegde jongens aldaar ontvingen.

Een overwegend bezwaar tegen die opleiding was, volgens den Resident van *Semarang*, die daaromtrent in het jaar 1851 een uitvoerig rapport uitbracht, dat de jongens er niet genoeg werden beziggehouden, vermits zij na afloop der schooluren, d. i. na des namiddags één uur, het overig gedeelte van den dag vrijwel in ledigheid doorbrachten, wat verderfelijk voor hunne vorming was gebleken, zoodat het van het meeste belang zou zijn hen in de namiddag- en vooravonduren onderwijs te doen genieten in nuttige ambachten.

Vermits echter te *Semarang* geen atelier werd gevonden, waar de weesjongens onderwijs in eenig ambacht konden verkrijgen, opperde de Resident het denkbeeld om de aldaar gevestigde weeshuizen uitsluitend voor meisjes te bestemmen en van Staatswege te *Soerabaja*, waar ruimschoots gelegenheid bestond om zich in den Constructie-winkel of op de fabriek voor het Stoomwezen en de Nijverheid in handwerken te bekwamen, een weeshuis, speciaal voor jongens, op te richten.

Dit denkbeeld vond aanstonds krachtigen steun in een advies van den Raad van *Nederlandsch-Indië* van 19 Augustus 1851, verhandeld bij de apost. disp^tie van 22 November d. a. v. n°. III.

»Het bedroevend tafereel van den toestand van de beide »eenige Gouvernements-weesinrichtingen te *Semarang*, in de »thans voor den Raad liggende stukken opgehangen, is daar" — scheef dat college — »ten bewijze, dat het Gouvernement »zelfs het lot van de aldaar ter verzorging opgenomen kinderen »niet zoo krachtdadig heeft ter harte genomen, als inderdaad »behoorde.

»En wat heeft tot nu toe de Regeering verder gedaan om »zich de stoffelijke en zedelijke belangen van zoovele elders »in *Indië* rondzwervende weezen aan te trekken? Voorzoover »den Raad bekend is, met uitzondering van de weinig jaren »geleden daargestelde inrichting voor pupillen (1), welke slechts »voor eene bepaalde klasse van weezen van nut is, — *niets*.

»Het is derhalve meer dan tijd, dat ernstig aan het lot »dier ongelukkigen worde gedacht, en er is ook in dit opzicht »voor de Regeering van Uwe Excellentie eene schoone zaak »weggelegd.

»De Raad van *Indië*, zonder alsnu in verdere beschouwingen »ter zake te treden, vermeent er zich voorloopig bij te mogen »bepalen, Uwer Excellentie's ernstige aandacht voor dat zoo »gewichtig onderwerp in te roepen en wel bepaaldelijk tevens »voor de dringende noodzakelijkheid om op ieder der hoofd- »plaatsen één of meer weeshuizen op te richten, en voor de »al dadelijke wenschelijkheid tot verplaatsing, overeenkomstig »des Residents voorstel, van al de weesjongens, thans te »*Semarang* in beide de gestichten aanwezig, naar *Soerabaja*,

(1) De Raad doelde hier op de in 1849 opgerichte militaire pupillenschool te *Kedong-Kebo*, waarover gehandeld is in het gedrukt Overzicht der genomen maatregelen tot tegengang van het pauperisme onder de Indo-Europeesche bevolking hier te lande.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

»ten einde aldaar in de bestaande Landsateliers tot bekwame »handwerkslieden te worden opgeleid.

»Uit de aanzienlijke reservefondsen van de onderscheidene »Weeskamers in *Indië* zoude ruimschoots gelegenheid kunnen »worden gevonden tot bestrijding der kosten, voor de op»richting van zoodanig gesticht, zoo te *Soerabaja* als te »*Batavia* gevorderd".

Op den Staat rust de verplichting om te zorgen voor de arme, verlaten weezen.

Dit was destijds het standpunt, dat — gelijk uit de bespreking van de Semarangsche weeshuizen, onder het vorig hoofdstuk, duidelijk aan het licht treedt — lang te voren reeds door de Regeering hier te lande met beslistheid was ingenomen en waaraan de Raad van *Indië* trouw bleef, ook nadat hem de geheel afwijkende inzichten van den Gouverneur-Generaal DUYMAER VAN TWIST omtrent de armenzorg van overheidswege waren bekend geworden.

Die inzichten deden dien Landvoogd echter niet aanstonds het denkbeeld verwerpen om te *Soerabaja* eene Staatsinrichting ter verpleging van jongenssweezen op te richten.

Bij de MAS. van 29 Februari 1852 n°. 724 toch werd den Resident van *Semarang* medegedeeld, dat zijn voorstel te onbepaald was om het in overweging te kunnen nemen, doch dat daarop kon worden teruggekomen, onder overlegging van de vereischte begrooting van kosten.

§ 2. Gedachtenwisseling over de verplichting van den Staat tot onderhoud van verlaten of verwaarloosde kinderen.

Deze aanschrijving leidde tot de aanbieding door genoemd Bestuurshoofd van een uitgewerkt plan, strekkende tot oprichting te *Soerabaja* van een dubbel-weeshuis, waarin 160 jongens, voor de helft van de Protestantsche- en voor de wederhelft van de Roomsch-Catholieke godsdienst, tot ambachtslieden zouden kunnen worden opgeleid, terwijl de kosten voor den bouw van zoodanig gesticht, begroot op ƒ 100000, zouden zijn te vinden door het openen eener inschrijving in geheel *Nederlandsch-Indië*, met bijpassing door het Gouvernement van het onbrekende, of door eene geldleening bij particulieren aan te gaan, af te lossen uit de inkomsten der inrichting.

De nopens dit plan in den boezem der Regeering gevoerde gedachtenwisseling schijnt uit een principieel oogpunt van zooveel belang, dat daarbij eenigszins uitvoerig dient te worden stilgestaan.

In zijn advies van 22 Augustus 1854 n°. II betwijfelde de Raad van *Nederlandsch-Indië* of van de beoogde inteekening eenig resultaat was te verwachten, omdat de ingezetenen onophoudelijk tot bijdragen voor liefdadige doeleinden werden uitgenoodigd en daartoe ook aanzienlijke sommen hadden beschikbaar gesteld, maar vooral wijl het publiek gestichten van den onderwerpelijken aard beschouwde als openbare instellingen, behoorende te komen en te blijven ten laste van den Staat. Immers, de Staat had zich bij artikel 37 van het Reglement op het Binnenlandsch Bestuur enz. op *Java* (Staatsblad 1819 n°. 16) het oppertoezicht over het bestuur der godshuizen en liefdadige gestichten voorbehouden en dat toezicht aan de betrokken Residenten opgedragen, met het doel om zoodanige verbeteringen omtrent die gestichten te kunnen voorstellen als ten nutte der aldaar verpleegden konden strekken en in het bijzonder ook dienstig zouden zijn om de weezen tot nuttige leden der maatschappij te vormen.

Een en ander deed het voorzichtig achten, zich wel te beraden alvorens zich met de zaak verder in te laten en daarom diende vóór alles de vraag te worden overwogen, of daartoe voor de Regeering noodzakelijkheid bestond.

»De Raad van *Ned.-Indië* aarzelt niet" — aldus het antwoord

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

in zijn advies — »die vraag, in den meest stelligen zin, »bevestigend te beantwoorden, omdat er naar zijn inzien, »bij het dagelijks toenemend getal verlaten kinderen, door »Europeanen in onwettig verkeer bij Inlandsche vrouwen »verwekt, den Staat aan gelegen ligt derzelver lot vroegtijdig »op eene voor de maatschappij en voor hen zelven meest »gewenschte wijze te regelen, ter voorkoming dat zij, »door de landgenooten hunner vaders verstooten en door de »inheemsche bevolking veracht of ontweken, tot schande der »Europeanen en tot schade der Inlandsche bevolking rond- »zwerven, gezwegen van het gevaar, voor de overheerschende »mogendheid gelegen in het bestaan eener geïsoleerde volks- »klasse, door geene maatschappelijke of huiselijke banden en »betrekkingen aan de overige standen der maatschappij »verbonden en onverschillig zoowel omtrent het algemeen »welzijn, als omtrent haar eigen bijzonderen toestand.

»De Indische Regeering zelve heeft de noodzakelijkheid »van voorzieningen in dit opzicht erkend en het moet, »behalve aan onverschilligheid, ook aan de minder gelukkig »gekozen middelen, aangewend tot verwezenlijking van het »doel, geweten worden, dat er ten deze nog zooveel te »wenschen overblijft.

»In de nota van toelichting der ontworpen begrooting »van uitgaven en ontvangsten over den jare 1851 (resolutie van 22 Januari 1851 n°. 1) zeide wijlen de Gouverneur- »Generaal VAN DEN BOSCH o. a.: ««Het X^e hoofdstuk of dat ««voor gestichten van weldadigheid, waartoe de *scholen* ««behooren, is met ruim *f* 25000 vermeerderd, en zulks ««inzonderheid om daarin middelen te vinden ter verbetering ««van de opleiding der jeugd; alles, wat hieromtrent, althans ««voor de jongelingen, vroeger bestaan heeft, is afgebroken ««en vernietigd. Intusschen was nimmer het aankomend ««geslacht zoo talrijk in de kolonie als thans; wat zal van ««al deze kinderen worden, wier ouders op verre na niet ««allen de vereischte middelen bezitten om hunne kinderen ««naar *Europa* te zenden? Vreemde, niet noemenswaardige ««Koloniën, gelijk *Franquebar*, *Bourbon* en *Isle de France*, ««bezitten alle Instituten voor de opvoeding der jeugd. ««Hier alleen heeft men zich bij het primair onderwijs ««bepaald. Waarlijk, zoo er aan iets behoefte bestaat, het ««is voorzeker aan eene geschikte inrichting, om der jeugd ««een grondig onderwijs der Inlandsche talen en der admini- ««stratieve en agronomische wetenschappen te doen erlangen, ««die, wel onderwezen en wel beoefend, zooveel kunnen ««bijdragen tot welzijn van dit land. Hoevele bruikbare ««sujetten heeft de vorige *Marineschool* (te *Semarang*) (1), ««hoe gebrekkig dan ook ingericht, niet opgeleverd; en het ««is mij dus dringend toegeschenen, dat een aanvang dient ««gemaakt te worden, om in deze behoefte te voorzien"".

»De oprichting van een Instituut voor de Javasche taal (2),

---

(1) De Marine-school te *Semarang*, tevens artillerie-school, werd opgericht door den Gouverneur van *Java's* Noordoostkust, J. SIBERG, belangrijk uitgebreid in 1785 en op betere grondslagen gevestigd in 1808; vergl. M^r. J. A. VAN DER CHIJS, Plakaatboek, Dl. X, bl. 796, en Dl. XV bl. 231.

De inrichting schijnt onder het Engelsch tusschenbestuur te zijn te niet gegaan, althans bij de optreding der Commissarissen-Generaal in 1816 bestond zij reeds niet meer.

In anderen vorm herleefde zij echter weder in 1818 (zie Staatsblad n°. 13) in de toen opgerichte Militaire school te *Semarang*, welke evenwel door den Commissaris-Generaal DE BUS DE GISIGNIES werd opgeheven in 1826 (Staatsblad n°. 41).

Men zie ter zake onder het »Overzicht", bedoeld in de noot op bl. 6.

(2) Over het Instituut voor de Javasche taal is uitvoerig gehandeld onder hoofdstuk II van de gedrukte »Historische nota over het vraagstuk »van de opleiding en de benoembaarheid voor den administratieven »dienst in *Nederlandsch-Indië*".

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

»was het uitvloeisel van deze milde staatkunde, welke echter »tien jaren later plaats maakte voor eene geheel tegenover»gestelde.

»Doch de Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH is verder »gegaan en heeft, bij zijne merkwaardige resolutie van »6 September 1831 n°. 5, onbewimpeld verklaard, »»dat op »»het Gouvernement de zedelijke verplichting rust, om, in »»het algemeen te voorzien in het lot van zoodanige kinderen, »»als welke door Europeanen bij Inlandsche vrouwen zijn »»verwekt, en door het overlijden van hunne vaders en soms »»van hunne moeders tevens, dan wel, als geheel door hunne »»ouders verlaten, in de kampongs of elders, ten laste der »»Inlandsche bevolking rondzwerven"" (1).

»Deze beschikking had ten gevolge de opname van een »groot aantal van de bedoelde kinderen, ten laste van den »Staat, in het Semarangsche Weeshuis, en daar het onder»werpelijk plan van den Resident van *Semarang* de voort»zetting er van is, zal de Regeering er zich, naar 's Raads »inzien, evenzeer aan moeten laten gelegen liggen, als aan »aan het oorspronkelijk denkbeeld.

»Uwe Excellentie, hoezeer, evenals Hare voorganger, een »tegenstander van Staatsliefdadigheid, heeft echter erkend, »»dat het wijsheid is, abstracte beginselen, bij toepassing, te »»wijzigen naar bestaande omstandigheden, dat die hier zijn: »»dat de Staat facto weeshuizen onderhoudt of subsidieert; »»dat het onmogelijk is, dit vooralsnog te doen ophouden; »»dat het Gouvernement bekwame handwerkslieden, vooral »»te *Soerabaja* noodig heeft, waar eene uitmuntende gelegen»»heid bestaat, om bekwame ambachtslieden te vormen »»en dat het oprichten van een jongensweeshuis of ambachts»»school, of onder welke benaming ook, te *Soerabaja* wellicht »»kan leiden tot vermindering van de Staatsliefdadigheid en »»tevens in eene behoefte zou voorzien, welke den Staat nu »»veel geld kost.

»Waarbij de Raad wenscht te voegen: in welke behoefte »de Staat niet altijd zal kunnen voorzien, bijv. in geval van »gestremde gemeenschap met het moederland, zooals in »1796—1802, toen de Regeering van *Nederlandsch-Indië* zich »gelukkig achtte, ter vervulling van vacante plaatsen bij het »leger en den burgerlijken dienst, te kunnen beschikken over »bekwame discipelen van de Semarangsche Marineschool, in »het midden der vorige eeuw ingesteld, om jongelieden in »*Indië* te vormen tot zeevaartkundigen en artilleristen en »voorts te bekwamen in alle vakken van nuttige kennis en »wetenschap.

»De qualificatie van *Dubbel-Weeshuis* te *Soerabaja* is echter »zoo zonderling en vreemd, dat de Raad haar ongaarne »behouden zou zien — *Ambachtsschool* of *Industrieschool voor* »*Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen*, komt hem »eene meer passende benaming voor dit gesticht voor — het»geen niet verhindert, dat die inrichting in betrekking »gesteld worde met het Semarangsche Weeshuis".

Wenschte de Raad van *Indië* de beoogde instelling niet geheel voor rekening van den Lande te zien gebracht, doch slechts door den Staat te zien bijgepast wat eventueel zou blijken aan de voorgenomen inzameling van particuliere bijdragen voor de oprichting en instandhouding van het gesticht te kort te komen, het Raadslid Mr. C. VISSCHER verwierp dit standpunt in een afzonderlijk advies, niet omdat hij een voorstander was van onthouding van Staatsliefdadigheid, doch

(1) Zie de aanleiding tot- en de gevolgen van die beschikking, onder hoofdstuk II, sub B, »De Semarangsche Weeshuizen".

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

juist wijl het hem voorkwam dat het College in zijne beschouwing van de verplichtingen van het Openbaar Gezag te dezen aanzien zich niet gelijk was gebleven.

»Minder dan iemand anders" — schreef dat Raadslid — »wraak ik het beginsel, nedergelegd in de resolutie van »6 September 1831 n°. 5, dat op de Regeering rust de zorg »voor de opvoeding en opleiding van ouderlooze onverzorgde »afstammelingen van Europeanen, vooral nadat de toepassing »van onze Regeeringsbeginselen, vijandig aan alle gemeentelijke »instellingen, in dit wingewest gemeente-zin in die mate »heeft uitgedoofd, dat noch voor onderwijs, noch voor lief»dadigheid, blijvend op de medewerking van gemeenten mag »worden gerekend.

»Door het bestaan van het *Parapattan*-Weezengesticht wordt »zulks niet gelogenstraft, want, daargelaten, dat hetzelve »werkende is onder den invloed van het meest vermogende »gedeelte der Nederlandsch-Indische maatschappij, zoude het »deszelfs kwijnend bestaan nog niet jaren lang hebben voort»gesleept, zonder aanzienlijke bijdragen van de zijde van de »Javasche Bank of van het Gouvernement en zonder een »aantal gunsten, welke, tot geldswaarde teruggebracht, geene »onaanzienlijke vertooning zouden maken.

»Omdat ik het Staatsplicht acht, voor ouderlooze onver»zorgde afstammelingen van Europeanen te zorgen en hen »door opvoeding aan het Gouvernement te verbinden, alvorens »zij tot natuurlijke vijanden van hetzelve opgroeien, kan ik »niet ondersteunen de onderwerpelijke voorstellen, luidens »welke een afgescheiden en toch vereenigd Weeshuis uit »bijdragen van ingezetenen zoude worden opgericht te »*Soerabaja*, uitsluitend voor jongens, die aldaar bij de Gou»vernements-ateliers tot ambachtslieden zouden worden op»geleid.

»Bestaat daartoe behoefte, dan dient, in de bestaande orde »van zaken, het Gouvernement die zorg op zich te nemen, »opdat een boom geplant worde, welke krachtig opschieten »kan, en niet een kwijnende heester worde gestoken in den »grond, welke toch steeds met Gouvernements bijdragen en »gunsten zoude moeten worden gemest. Zelfs bij de Wees»huizen te *Semarang* komt het onderwijs der aldaar ver»zamelde jeugd ten laste van den Staat. In de onderwerpelijke »instelling zoude zulks evenzeer het geval moeten zijn; en »dan zal de zaak toch beter slagen, wanneer het Gouvernement »zich dezelve niet ten halve aantrekt, maar aan haar eene »inrichting geeft als aan eene instelling van middelbaar on»derwijs voor den middenstand, zooals in meerdere of mindere »mate bereids in de Pupillenschool te *Kedong-Kebo*, welke »gezegd wordt gunstige vruchten op te leveren.

»Ik moet daarenboven opmerken", — voegde Mr. C. Visscher daaraan toe — »dat deze voorstellen gedaan zijn zonder »terugzicht op de Pupillenschool te *Kedong-Kebo*, welke jaarlijks »uit de Weeshuizen te *Semarang* moet aangevuld worden en »te niet zoude gaan, indien, overeenkomstig dezelve, alle »weesjongens, die den ouderdom van twaalf jaren bereikt »hebben en physiek genoeg ontwikkeld zijn om een ambacht »uit te oefenen, naar de te *Soerabaja* op te richten wees»huizen werden geëvacueerd.

»Ik beschouw die ontworpen weeshuizen als eene zuster»instelling van de Pupillenschool te *Kedong-Kebo*, naast »dezelve voorziende in de behoefte van de Gouvernements»ateliers en de nijverheid, zooals die Pupillenschool voorziet »in de behoefte van het Leger; maar de Pupillenschool wordt »uitsluitend geleid en bekostigd van Gouvernementswege, »zal hare zuster-instelling, de ambachtsschool te *Soerabaja*, »niet achterstaan, dan acht ik het onvermijdelijk, dat het

»Gouvernement zich evenzeer met derzelver leiding en kosten »belaste, terwijl ik geenen voldoenden grond vinden kan, »waarom op die ambachtsschool zoude plaats vinden eene »algehecle afscheiding van de beide groote Christen-kerk- »genootschappen, welke aan de inrichting der Pupillenschool »onbekend gebleven is.

»Te minder kan ik bezwaar vinden in het bekostigen van »deze ambachtsschool, omdat de kosten van eerste oprichting, »gesteld, dat die ongeveer / 100000 zullen bedragen, gevonden »zullen zijn, wanneer het Gouvernement gebruik maakt van »deszelfs recht, om in 's Lands kas te doen overbrengen »slechts een klein gedeelte van de som van / 835046.55, »welke als fondsen van overwinsten en reserve bij de drie »Weeskamers van *Java* onder ultimo December 1852 voor- »handen waren, en voorzeker nimmer beter dan voor het »onderwerpelijk hoogst weldadig en nuttig doel kunnen »worden aangewend, en daartoe bereids bij 's Raads advies »op het Commissoriaal van 30 Juli 1851 n°. 9283 werden »aangewezen".

De in de bovenbedoelde adviezen geopperde denkbeelden konden bij den Gouverneur-Generaal DUYMAER VAN TWIST slechts ten deele instemming vinden.

Bij de lezing dier adviezen — aldus leidde hij, bij Kabinetsmissive van 9 September 1854 n°. 156, zijne beantwoording daarvan in — teekende ik voor mijzelven het volgende aan:

»Ik deel geenszins in het gevoelen van den Gouverneur- »Generaal VAN DEN BOSCH, verklaard in zijne resolutie van »6 September 1851 n°. 5, dat op het Gouvernement de »zedelijke verplichting rust, om in het algemeen te voorzien »in het lot van zoodanige kinderen, als welke door Europeanen »bij Inlandsche vrouwen verwekt en door het overlijden van »hunne vaders en soms van hunne moeders tevens, dan wel »als geheel door hunne ouders verlaten, in de kampoengs »of elders ten laste der Inlandsche bevolking rondzwerven.

»Op de *ouders* rust de verplichting om hunne kinderen »op te voeden. En ik zie niet, op welken grond de ver- »plichting op den Staat zou overgaan, omdat *zij* haar »verwaarloozen.

»Eene andere vraag is: of wellicht het *belang* van den »Staat kan medebrengen zich de opvoeding dier kinderen, »geheel of gedeeltelijk, aan te trekken".

Dat het getal der hierbedoelde kinderen inderdaad dagelijks zou toenemen, de Landvoogd achtte het niet bewezen.

Wel waren er meer Europeanen dan vroeger, maar naar het hem voorkwam werden ook meer wettige huwelijken gesloten, en dat het getal plaatsingen in de weeshuizen of verzoeken daartoe toenamen, was mede geen afdoend bewijs.

Bovendien, hoe beter het Gouvernement die instellingen inrichtte en hoe gemakkelijker de opneming werd gemaakt, des te zorgeloozer zou het publiek worden en des te gretiger om kinderen daarin te plaatsen.

Ofschoon het nut der beoogde inrichting gereedelijk aannemend, behoorde zij, naar het inzien van den Heer DUYMAER VAN TWIST, uit te gaan van particulieren of vereenigingen, zij het ook met hulp van den Staat, vermits ook deze er belang bij had de hierbedoelde kinderen op te leiden tot nuttige leden der maatschappij, waaruit hij later zijne ambachtslieden zou kunnen trekken, die nu grootendeels met belangrijke kosten uit *Europa* moesten worden verkregen.

Zoodanige hulp zou noodig kunnen zijn, zoowel voor de eerste oprichting, als voor de jaarlijksche kosten der inrichting.

Echter kon genoemde Staatsman niet aannemen de gelijk-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

stelling dier instelling met de Pupillenschool, bestemd om militairen te leveren *uitsluitend* voor den dienst van den Staat.

Ook behoefde noch behoorde, naar zijne meening, de zaak in verband te worden gebracht met de reservefondsen der Weeskamers, welke, indien het Gouvernement de beschikking had over die fondsen, eenvoudig in 's Lands kas behoorden te worden gestort, doch niet voor bepaalde uitgaven mochten worden afgezonderd, wat met de regelen van een ordelijk financieel beheer zou strijden, terwijl, indien het Gouvernement niet de beschikking daarover had, het zich daarvan behoorde te onthouden en geene onrechtvaardigheid mocht begaan, die door het doel der beschikking niet te vergoelijken zou zijn.

Intusschen vestigde de Gouverneur-Generaal er de aandacht op, dat de behoefte aan iets, als waarvan in deze sprake was, door het publiek in *Indië* reeds scheen te worden gevoeld en reeds pogingen werden aangewend om daarin te voorzien.

»Te *Soerabaja*" — merkte hij op — »zijn reeds de begin»selen aanwezig van eene industrieschool (1), die vatbaar is »voor uitbreiding en verbetering. Daarvan zouden ook de »hierbedoelde jongens kunnen gebruik maken.

»Te *Batavia* heeft zich dezer dagen eene vereeniging ge»vormd (1), met het doel om de hierbedoelde kinderen tot »ambachtslieden te vormen.

»Dit zijn gelukkige voorteekenen, die hoop geven dat de »hierbedoelde inrichting van particulieren of eene vereeniging »zal kunnen uitgaan".

Waarom die inrichting behoefte zou hebben aan afzonderlijke scholen, niettegenstaande te *Soerabaja* voor het lager onderwijs reeds scholen bestonden, waar ook niet-betalende kinderen werden onderwezen, was den Gouverneur-Generaal mede niet duidelijk. Voor het verdere speciale onderwijs achtte hij voorts het te genoemder plaatse bestaande althans vooreerst voldoende.

»In elk geval" — teekende hij aan — »is het, mijns »inziens, onnoodig, ja zelfs verkeerd, de zaak op zulk eene »groote schaal te beginnen, die zeker in de eerste jaren te »groot zal zijn.

»Veel beter zoude het mij voorkomen, de zaak op eene »kleinere schaal te beginnen, maar zóó in te richten, dat zij »voor uitbreiding vatbaar is.

»Eene inrichting voor 80 of zelfs voor 40 jongens zou »waarschijnlijk aanvankelijk zeer voldoende zijn.

»Beginnende op eene kleinere schaal, zou de zaak vrij wat »uitvoerlijker worden".

Bij dit een en ander verklaarde de Landvoogd zich voor oogen te stellen »Mettray in *Frankrijk* en Nederlandsch Mettray bij *Zutphen*", waar de gebouwen werden ingericht voor een twaalftal knapen, wat ook in vele opzichten verkieslijk was boven eene opeenhooping van een aantal van tachtig, terwijl bij vermeerdering van behoefte en ruimte van fondsen tot de daarstelling van een nieuw gebouw werd overgegaan. Was de afscheiding tusschen Roomsch en Protestantsch noodig, dan zou daartoe ook de gelegenheid bestaan, door de verschillende secten in de afzonderlijke gebouwen bijeen te houden.

»Tot hiertoe" — aldus vervolgde de Gouverneur-Generaal zijne beschouwingen — »mijne aanteekeningen bij de lezing »van 's Raads advies, boven genoemd.

(1) De Soerabajasche Ambachtsschool, in 1856 te niet gegaan, en de Christelijke Ambachtsschool te *Batavia*, in 1873 opgeheven.

Beide instellingen zullen elders een onderwerp van bespreking uitmaken.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

»Met de laatstaangekomen landpost werd ontvangen de »ministerieele dépêche van 22 Juli jl. n°. 7/556, den Raad »aangeboden bij Commissoriaal van 14 September 1854 n°. 9826.

»Daaruit blijkt van de plannen van het Opperbestuur tot »oprichting van eene polytechnische- of industrieschool te »*Soerabaja* (1).

»Wordt dit denkbeeld verwezenlijkt, dan zou het nog meer »onnoodig worden om voor *afzonderlijke* scholen te zorgen »bij de inrichting, waarvan hier sprake is.

»Er zou dus alleen sprake behoeven te zijn van eene in»richting tot verpleging en opvoeding".

Indien de vorenstaande denkbeelden bijval mochten vinden en het mocht gelukken te bewerken dat de inrichting uitging van particulieren of eene vereeniging, zou de medewerking of hulp van het Gouvernement kunnen bestaan:

a. in het verstrekken van fondsen voor de daarstelling van een of meer gebouwen, naarmate er voor het Gouvernement behoefte mocht zijn tot plaatsing;

b. in het betalen van verplegingskosten voor de knapen, op aanzoek van het Gouvernement geplaatst, bijv. gedurende de twee eerste jaren, gelijkstaand met die, welke toen voor verpleging in het Weeshuis te *Semarang* werden betaald.

»Ik stel mij voor" — voegde de Gouverneur-Generaal hieraan toe — »dat in de volgende jaren de jongelingen reeds »zooveel zouden kunnen verdienen bij de verschillende in»richtingen, te *Soerabaja* bestaande, dat zij uit hunne eigen »inkomsten zouden kunnen worden verpleegd, en waarschijnlijk »nog eene kleine som kunnen overhouden, die hun bij het »verlaten der inrichting zoude kunnen worden uitgekeerd".

Aldus geregeld, scheen machtiging van het Opperbestuur den Landvoogd onnoodig toe, wijl de uitgaven sub *a* geene vaste uitgaven waren en voor die sub *b* de begrooting althans voorshands niet zou behoeven te worden verhoogd, indien de subsidiën, voor de verpleging in het Weeshuis te *Semarang* betaald, voortaan voor de inrichting te *Soerabaja* werden uitgegeven.

Daartoe kwam het den Gouverneur-Generaal voorloopig het meest raadzaam voor, »dat men trachtte te vinden een man »van rang, bekwaamheid en invloed, met liefde voor de zaak »vervuld, aan wien niet officieel van Gouvernementswege de »hier bedoelde taak zou worden opgedragen, maar die zoo »nog noodig met de plaats gehad hebbende overwegingen »ondershands zou kunnen worden bekend gemaakt, in de »hoop dat hij er aanleiding in mocht vinden om te trachten »de zaak tot stand te brengen".

Bij advies van 20 October 1854 n°. VIII voldeed de Raad van *Nederlandsch-Indië* aan het verzoek van den Landvoogd, om nopens voormelde denkbeelden nader van zijn gevoelen te doen blijken.

Omtrent de aanwending der particuliere liefdadigheid tot opvoeding van ouderlooze afstammelingen van Europeanen verklaarde het College de zienswijze te deelen van den Gouverneur-Generaal, gelijk reeds uit zijn hooger medegedeeld advies was af te leiden.

Bij dat advies mocht de Raad evenwel voorzichtigheid aanprijzen, alvorens zich met deze zaak verder in te laten, zoowel om het oppertoezicht, dat de Regeering zich over soortgelijke gestichten had toegekend, als uit hoofde van de bijdrage, welke de Regeering zich verplicht zou zien te

(1) Ook dit plan zal elders vermelding vinden bij de behandeling van hetgeen van Regeeringswege is gedaan tot tegengang van het pauperisme onder de Indo-Europeanen op *Java*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

verstrekken bij vermoedelijke mislukking van de daarbij besproken inteekening, eene waarschuwing, welke de Raad meende te moeten herhalen, zoolang nog het vraagstuk onbeslist was, in hoever een beroep op de particuliere krachten voor nuttige en liefdadige instellingen met vertrouwen op welslagen was te doen en de krachten en geldmiddelen daartoe, tengevolge van den eigenaardigen toestand der Indische maatschappij, niet immer te kort zouden schieten.

»Vele omstandigheden", — meende het College — »pleiten »voor eene beslissing in laatstbedoelden zin.

»Het kleinere gedeelte toch van die maatschappij, dat is »van de overheerschende Christenklasse, verkeert in voorbij»gaande welvaart; met hare maandelijksche bezoldigingen »houdt die welvaart op; het grootere gedeelte verkeert »door vroegtijdige onberaden huwelijken in meerdere of »mindere armoede, terwijl de kleurling in het algemeen, »verstooten door de blanken en niet opgenomen onder de »Inlandsche bevolking, in ellende voortleeft. De vermogende »Europeaan verlaat een land, hetwelk geene onderscheiding »kent voor den ambteloozen man of voor hem, die zich aan »de bemoeienissen van het werkdadige leven onttrekt. Bijna »uitgesloten van landbezit, vindt de vermogende Christen »geen blijvend belang meer in deze gewesten; wanneer hij »niet meer dienen of werken kan, onttrekt hij zich aan de »volslagen werkeloosheid, tot welke hij in *Nederlandsch-Indië* »veroordeeld is, ten einde in oudere dagen elders te zoeken »eene onderscheiding en bezigheden, welke de gemeentelijke »instellingen in meerdere of mindere mate elders immer »nog aanbieden.

»Die gemeentelijke instellingen bestaan in *Nederlandsch-*»*Indië* niet meer; voornamelijk van 1816 tot 1826 is steeds »naar hare vernietiging gestreefd; en latere pogingen, om »weder gemeentezin op te wekken, zijn vruchteloos gebleven, »zoodat het Indisch Bestuur in 1849 aan het Opperbestuur »heeft moeten berichten, dat in *Nederland* verkeerdelijk »verwacht werd eenige ondersteuning van de zijde van de »Nederlandsch-Indische Christengemeente, in zake van opvoe»ding in lager of middelbaar onderwijs, van welke de lasten »bijna onverdeeld op het Nederlandsch-Indisch Bestuur bleven »rusten; en de uitkomst blijft zulks bevestigen, daar toch »instellingen, daargesteld uit particuliere bijdragen, zooals »het *Parapattan*-Weezengesticht en het Instituut van middel»baar onderwijs te *Herwijnen*, steeds blijven hunkeren naar »geldelijke gunsten, om een kwijnend bestaan voort te »slepen.

»Met vernietiging van alle zelfbestuur van gemeenten, is, »in overeenstemming met het Opperbestuur, in *Nederlandsch-*»*Indië* gestreefd naar eene autocratische Regeering: het is »consequent, dat die autocratische Regeering nu ook hare »plichten vervulle jegens hare onderdanen, door opvoeding »en onderwijs zoo goed mogelijk in te richten, evenals die »plichten door de autocratische Regeeringen van *Pruisen*, »*Oostenrijk* en *Rusland* verstaan worden".

Ook het Opperbestuur, merkte de Raad verder op, scheen daarvan overtuigd, blijkens de hierboven vermelde ministerieele dépêche van 22 Juli 1854 n°. 7/556, strekkende om, ten laste van den Staat, eene polytechnische school of eene ambachtsschool op te richten, in verband met den te *Soerabaja* bestaanden Artillerie-constructiewinkel en de fabriek voor de Marine, het Stoomwezen en de Nijverheid.

Bij de verklaarde bedoeling van het Opperbestuur, om ten deze eene voorziening te treffen, zou men dit aan de Regeering kunnen overlaten, ten ware men vooraf de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

particuliere liefdadigheid wilde op de proef stellen en niet al aanstonds met al de krachten, waarover het Gouvernement mocht kunnen beschikken, wenschte over te gaan tot daarstelling van eene instelling, welke in eene algemeen gevoelde en niet minder door het Gouvernement ontwaarde behoefte aan duchtige ambachtslieden voorzien zou.

Er zou misschien geen bezwaar tegen bestaan die taak op te dragen aan een persoon van rang, bekwaamheid en invloed, met liefde voor de zaak vervuld, mits deze slechts door ambtsbezigheden in de vervulling niet belemmerd werd en vreemd bleef aan eenige voorkeur aan deze of gene Christelijke gezindte, door welke de medewerking of toetreding van anderen zoude worden verhinderd.

Met het denkbeeld eener verplichte samenwerking van particuliere personen of vereenigingen kon de Raad zich echter moeilijk vereenigen, omdat de voordeelen, welke mogelijkerwijs uit die samenwerking te verkrijgen waren, niet zouden opwegen tegen gemis aan eenheid in het bestuur, dan wel tegen de vertraging of belemmeringen, welke uit die samenwerking noodwendig moesten voortvloeien.

En wat nu de hooger besproken voorstellen van den Resident van *Semarang* betrof, konden deze al, tengevolge van de intusschen ontvangen ministerieele dépêche, buiten verdere beschouwing blijven, de vraag deed zich dan nog op, of door één éénig weeshuis voor 200 kinderen van de Hervormde Christelijke gezindte en door één éénig weeshuis van 240 kinderen van de Roomsch Catholieke gemeente behoorlijk voorzien was in de behoefte aan weeshuizen hier te lande, en die vraag moest de Raad ontkennend beantwoorden, wanneer hij lette op het aantal kinderen, dat door voltalligheid in geen dier beide gestichten kon worden opgenomen, op de moeite, verbonden aan het vervoer van kinderen uit alle oorden van *Nederlandsch-Indie* naar *Semarang*, en op de min gunstige sterfte-statistiek, welke deze gestichten, wellicht door overbevolking, plachten aan te wijzen.

»Nimmer werd, voor zooveel bekend is, in twijfel getrokken" — vervolgde de Raad — »de verplichting van Europeesche ouders, om hunne kinderen, hetzij die uit wettig »huwelijk hetzij uit voorbijgaande gemeenschap met Inlandsche »vrouwen geboren zijn, op te voeden; maar de ondervinding »leert, dat die last in *Nederlandsch-Indie* in werkelijkheid »komt ten laste van den Staat, wanneer die ouders niet meer »aanwezig, dan wel daartoe onmachtig zijn, daar de overheerschende klasse van Europeanen niet ter verzorging kan »worden overgewezen aan de Inlandsche bevolking en Europeesche gemeenten, in staat om dien last over te nemen, »in het algemeen niet meer bestaan.

»Daarom moet ook de Raad zich blijven vereenigen met »het gevoelen van den Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH, »verklaard in zijne resolutie van 6 September 1851 n°. 5, »dat op het Gouvernement de zedelijke verplichting rust, »om in het algemeen te voorzien in het lot van zoodanige »kinderen, als door Europeanen, bij Inlandsche vrouwen »verwekt en door het overlijden van hunne vaders en soms »van hunne moeders tevens, dan wel als geheel door hunne »ouders verlaten in de kampongs of elders ten laste der »Inlandsche bevolking rondzwerven; ofschoon beter geene »sprake zoude zijn van zedelijke verplichting, maar wel van »Regeeringsplicht en noodzakelijkheid, om voor te komen, »dat die verlaten kinderen, onder overlast van de Inlandsche »bevolking opgevoed en door haar schier verstooten, opgroeien »tot met onuitdelgbaren wrok vervulde vijanden van het »Nederlandsch-Indisch Gouvernement".

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De Raad erkende, dat de oprichting van meer weeshuizen niet in verband behoefte te worden gebracht met de reservefondsen der Weeskamers en dat het inderdaad slechts de vraag gold, of de vereischte uitgaaf behoorde te geschieden in het algemeen of Staatsbelang, maar dan ook mocht gebrek aan fondsen niet van de oprichting terughouden, wanneer daartoe de behoefte aanwezig was.

En dat die behoefte aanwezig was, werd bewezen door het te niet gaan van het Weeshuis te *Padang*, door aanvragen van ingezetenen van *Batavia* tot erkenning van eene vereeniging, ten doel hebbende om verlaten kinderen, geboren uit ouders, die de Hervormde Christelijke leer beleden, aldaar op te leiden tot ambachtslieden, en door de klacht van de Hervormde gemeente te *Makassar*, dat zij buiten staat was de hulpelooze kinderen, tot hare gemeente behoorende, op te voeden, en niet kon bewerken, dat die in het weezengesticht te *Semarang* werden opgenomen.

»De Raad vermeent het er voor te mogen houden, dat de »beide te *Semarang* bestaande weeshuizen, door subsidiën »van 's Landswege in staat gesteld tot opleiding van 200 en »240, te zamen 440 kinderen, ongenoegzaam zijn tot opname »van alle Christen-kinderen, welke zich hulpeloos in *Neder»landsch-Indië* bevinden; dat de krachten der Christelijke »Gemeenten in *Nederlandsch-Indië* waarschijnlijk onvoldoende »zijn, om aan meer weeshuizen een duurzaam bestaan te »verzekeren; dat daarenboven de ongunstige statistiek van »sterfte, welke in de beide weeshuizen te *Semarang* placht »te bestaan, het wenschelijk maakt de overbevolking van die »gestichten te doen ophouden, en dat het Staatsbelang mede»brengt, die hulpelooze of verlaten kinderen van Europeanen »of derzelver afstammelingen door opkweeking en opvoeding »te leiden tot erkentelijkheid jegens het Nederlandsch-Indisch »Gouvernement en te vormen tot nuttige leden der maat»schappij in verschillende standen, neringen of ambachten".

Met den Landvoogd stemde de Raad in, dat bij verwezenlijking van 's Ministers denkbeeld alleen sprake zou behoeven te zijn van eene inrichting tot verpleging en opvoeding. En voor zoodanige inrichting kon Nederlandsch *Mettray* tot model strekken, niet als inrichting van industriëelen aard, want daarvan was onderwerpelijk geene sprake.

Bij Nederlandsch *Mettray* moesten land-, tuin- en boschbouw hoofdzaak en regel zijn, vermits het eene landbouw-kolonie was; ambacht en handwerk waren daarbij nevenzaak en uitzondering.

Bij de inrichting, welke de Minister op het oog had en waaraan de door particulieren daar te stellen inrichting kon worden dienstbaar gemaakt, zouden ambacht en handwerk hoofdzaak zijn.

Nederlandsch *Mettray* zou echter tot model kunnen strekken aan het *particulier verplegings- en opvoedingsgesticht.*

»Dat gesticht zal ten doel hebben, om godsdienstig gevoel »in de jeugdige harten te ontwikkelen en levendig te houden, »door een onophoudelijk toezicht op hun gedrag en inborst »de verkeerde neigingen, zwakheden en driften, welke zij »aan den dag leggen, te verbeteren, de goede hoedanigheden »en eigenschappen, welke zij bezitten, te ontwikkelen, in »een woord, werkzaam te zijn, zooals bij art. 41—44 van »het Reglement voor de vereeniging van Nederlandsch *Mettray* »op *Rijsselt* bij *Zutphen* is bepaald.

»Terwijl alzoo bij deze inrichting gearbeid zoude worden »aan de vorming van het hart, zullen de kweekelingen in »'s Gouvernements *polytechnische* of *industrieschool* opgeleid »worden tot een nuttig ambacht of handwerk, dat hun een »redelijk middel van bestaan aanbiedt; en wanneer zij,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

»alzoo ontwikkeld, de maatschappij intreden, zullen zij al »zeer spoedig alhier vormen eenen geachten en beschaafden »middenstand, die de elementen van duurzaamheid bevat en »de Europeesche kolonisatie steun en kracht bijzetten zal.

»Het spreekt wel van zelf, dat de kweekelingen van het »particulier gesticht niet tot de *polytechnische school* behooren »toegelaten te worden vóórdat zij voldoende onderwezen zijn »op de lagere scholen, om met vrucht hooger onderwijs op »eerstgemelde school te kunnen genieten.

»Aan die particuliere inrichting zoude, wanneer zij bijval »vindt, de medewerking of hulp kunnen worden toegezegd, »door Uwe Excellentie bedoeld, terwijl de reglementaire »bepalingen voor dat gesticht door de Regeering zouden »behooren te worden goedgekeurd.

»Het bovenstaande verzoekt de Raad als zijn gevoelen »omtrent de zaak in het algemeen te willen beschouwen, »vertrouwende de Raad dat het denkbeeld bijval vinden zal »bij het Nederlandsch-Indisch publiek en dat velen genegen »zullen bevonden worden, om tot verwezenlijking van hetzelve »bij te dragen en zelfs zich geldelijke offers te getroosten, »welke, ofschoon waarschijnlijk onvoldoende ter algeheele »bereiking van het doel, het niettemin wenschelijk zijn kan »te leeren kennen, ten einde daaruit te kunnen opmaken wat »de particuliere liefdadigheid vermag".

§ 5. Uitwerking van het plan tot oprichting van een Jongens-Weeshuis te Soerabaja.

Na de ontvangst van voormeld advies vestigde de Gouverneur-Generaal, tot uitwerking van het voorgenomen plan, zijne keuze op den voormaligen Vice-President van den Raad van *Nederlandsch-Indië*, gevestigd te *Soerabaja*, Jhr. J. C. Reynst, die, daartoe aangezocht, de zaak bereidwillig op zich nam en, na eene particuliere gedachtenwisseling, ten slotte onder dagteekening van 29 April 1855 een officieel verzoekschrift indiende tot goedkeuring van het daarbij voorgelegd schema, eener »Inrichting voor jongens-weezen te *Soerabaja*".

In hoofdtrekken kwam dit, bij den Indischen brief van 19 Januari 1856 n°. 60/17 ter kennis van den Minister gebracht, schema op het volgende neer:

Onder de bijzondere bescherming van den Gouverneur-Generaal zou te genoemder plaatse, op een kosteloos van Gouvernementswege daartoe af te staan terrein, worden daargesteld eene vereeniging van inrichtingen tot verpleging en opvoeding van jongens in *Nederlandsch-Indië* geboren (1), die wees of verlaten kinderen waren en in de categorie van Europeanen en daarmede gelijkgestelden vielen, en zulks in overleg met de weldadige instelling op het landgoed *Rijsselt*, bij *Zutphen*, bekend onder den naam van »Nederlandsch *Mettray*".

Het bestuur daarover zou voorloopig worden opgedragen aan eene te *Batavia* gevestigde hoofdcommissie, op alle hoofdplaatsen van *Nederlandsch-Indië* door een agent vertegenwoordigd, zoomede door eene plaatselijke commissie te *Soerabaja*.

Ter verpleging zouden in aanmerking komen jongens van den leeftijd van *tien* tot *achttien* jaren (2), tenzij reeds vroeger geschikt om buiten de inrichting hun bestaan te vinden.

De huisvesting zou geschieden in kleine woningen, voldoende ingericht voor *twintig* jongens en één opzichter als huisvader (3).

(1) Later is het woord »*geboren*" vervangen door »*gevestigd*".

(2) Ingevolge nader overleg aldus gewijzigd, dat opgenomen zouden worden jongens, die hun *achtste* jaar waren ingetreden en hun *zestiende* jaar nog niet hadden voleindigd, terwijl als uiterste leeftijd voor het verblijf in de inrichtingen werd aangenomen die van *twintig* jaren.

(3) De kosten van oprichting van een zoodanig gebouw met toebehooren werden door den toenmaligen Wnd. Directeur der B. O. W. geraamd op ƒ 18620.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De verpleegden zouden worden opgevoed in de geloofsleer der Christelijke kerk, waartoe hun vader behoorde of waarin zij gedoopt waren.

Zij zouden het lager onderwijs genieten en tevens in de gelegenheid worden gesteld, zich bij Staats- of particuliere inrichtingen te bekwamen in ambachten, bedrijven of hoogere vakken van industrie.

Door inteekening op daartoe te verspreiden inschrijvingslijsten zou getracht worden door de particuliere liefdadigheid te doen voorzien in de kosten der inrichtingen, onderscheiden in twee categorieën, t. w.:

A. uitgaven voor de oprichting der gebouwen en andere kosten, niet behoorende tot de tweede categorie;

B. uitgaven voor levensonderhoud enz. der kweekelingen, begroot op ƒ 25 's maands per persoon.

Indien de inschrijvingen voor de rubriek A dit gedoogden, zou voor elke ƒ 25, maandelijks beschikbaar in de rubriek B, één jongen worden verpleegd en opgevoed, welke mitsdien door personen of vereenigingen, die tot dat bedrag hadden ingeteekend, daartoe kon worden aangewezen.

Alle gelden, op andere wijzen en zonder bepaalde bestemming verkregen, zouden gevoegd worden bij de fondsen, bedoeld sub A, evenals één derde gedeelte van het door de verpleegden door hunnen arbeid verdiende loon.

Voor de kosten, welke, met betrachting der ter zake gestelde bepalingen, niet bestreden konden worden uit vermelde inschrijvingen en bijdragen, zouden de ontbrekende fondsen worden aangewezen door den Staat, met dien verstande dat het getal te verplegen jongens bepaald zou worden door de fondsen van rubriek B en dat geheel aan het Gouvernement overgelaten zou zijn, al of niet voor die rubriek bijdragen toe te staan.

Een nader overleg met den Heer Reijnst, omtrent enkele punten, welke bij de overweging van het hierboven in hoofdzaak omschreven plan tot bedenkingen aanleiding hadden gegeven, voerde slechts gedeeltelijk tot de gewenschte overeenstemming.

Inzonderheid de formuleering der bepaling, betreffende de geldelijke of materieele hulp, waartoe het Gouvernement zich zou verbinden, ontmoette van Regeeringszijde bezwaar.

Dat toch de Staat al dadelijk zich daartoe zou *verbinden* werd minder raadzaam geoordeeld, te meer daar het stellig vooruitzicht van die hulp de particulieren vermoedelijk zou terughouden van inschrijvingen in de rubriek A. Wenschelijk achtte de Regeering het mitsdien, dat in het ontworpen plan niet verder werd gegaan dan tot de aankondiging van het voornemen, dat c. q. de hulp van het Gouvernement zou worden *gevraagd*.

Zooals echter in hoogervermelden Indischen brief den Minister werd medegedeeld, de Heer Reijnst was zoozeer doordrongen van de noodzakelijkheid eener bepaalde toezegging ten deze voor het welgelukken der zaak, dat hij zonder die toezegging geheel daarvan wenschte af te zien.

Betwijfelende of het Indisch Bestuur tot zoodanige verbintenis zich bevoegd mocht rekenen, echter niet minder overtuigd van de wenschelijkheid om, met het oog op het erkend nut der zaak, genoemden Heer voor hare daarstelling te behouden, besloot de Gouverneur-Generaal het punt te onderwerpen aan het oordeel van den Minister van Koloniën, daarbij tevens de Koninklijke machtiging verzoekende tot den kosteloozen afstand, in eigendom of met het recht van opstal, van de benoodigde gronden.

Reeds bij dépêche van 16 April d. a. v., Lett. A, n°. 3/351

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

kon de Minister mededeeling doen van de erlanging dier machtiging; wat het eerste punt betrof, echter niet in de bewoordingen, als door Jhr. Reijnst verlangd, welke den Minister niet vrij van bedenking waren voorgekomen, doch in dier voege dat den Gouverneur-Generaal de autorisatie werd verstrekt:

om te bewilligen dat aan de instelling werd toegezegd, dat het Indisch Bestuur geldelijke hulp zou verleenen voor de oprichting van meer gebouwen, nadat het eerste gebouw, bekostigd uit de inschrijvingen van particulieren, zou blijken voor de behoefte niet meer voldoende te zijn en die inschrijvingen voor de daarstelling van meer gebouwen ontoereikend mochten wezen.

Deze wijziging voldeed echter niet aan de bedoelingen van den ontwerper, waarom deze bij de Indische Regeering er op aandrong andermaal zich in verbinding te stellen met het Opperbestuur, ter verkrijging eener ondersteuning in den aanvankelijk voorgestelden vorm, welke voor 's Lands kas geenszins bezwarend werd geacht, in verband met de gestelde reserve, dat het getal te verplegen jongens bepaald zou worden door het bedrag der voor de rubriek van uitgaven B beschikbaar gestelde fondsen, waartoe het Gouvernement naar verkiezing al of niet kon bijdragen.

Het gevolg dezer nadere gedachtenwisseling is geweest, dat, zooals bij de ministerieele dépêche van 22 Januari 1858, Lett. A, n°. 16/81 ter kennis van de Indische Regeering werd gebracht, ten slotte de Koninklijke toestemming tot eene beschikking in dien zin werd verworven, van welke mededeeling hier te lande aanteekening werd gehouden bij artikel 1 van het besluit van 16 September 1858 n°. 18, terwijl bij artikel 2 aan Jhr. J. C. Reijnst werd te kennen gegeven, dat bij de Regeering geene bedenking bestond tegen de bewilliging in de daarstelling van eene inrichting voor jongensweezen te *Soerabaja*, volgens het door hem samengestelde, nader eenigszins gewijzigd en bij vermeld besluit gevoegd plan, zoodra voor de daartoe benoodigde fondsen zou zijn ingeschreven en de bij het plan bedoelde Hoofdcommissie vereenigd en tot dat einde zich tot de Regeering zou hebben gewend (1).

Op die beschikking volgde, bij het besluit van 29 December 1858 n°. 21, de erkenning en toelating der inrichting als zedelijk lichaam, terwijl bij het besluit van 20 Juni 1860 n°. 3 goedgekeurd werd het door de Hoofdcommissie voor het gesticht ontworpen Algemeen Reglement.

§ 4. Geldelijke bijdragen en andere tegemoetkoming van den Staat aan de „Jongens-Weezeninrichting".

Van de belangstelling der Regeering voor de in het leven geroepen »Jongens-Weezeninrichting" ondervond haar te *Batavia* gevestigd hoofdbestuur aanstonds verschillende blijken.

Bij het besluit van 13 Mei 1859 n°. 76 werd de Directeur van Financiën gemachtigd, om de door de agenten der Hoofdcommissie verzamelde bijdragen bij de Landskassen in ontvangst te nemen en aan die Commissie te doen overmaken, door haar stortingsbewijzen te verstrekken, betaalbaar op 's Lands kas te *Batavia*.

Onder dagteekening van 31 Juli 1859 n°. 47 werden voorts de Weeskamers te *Batavia*, *Semarang* en *Soerabaja* gemachtigd, om in de inrichting te doen opnemen zoodanige weezen (mits het getal van 20 niet te boven gaande), die geene middelen of bloedverwanten bezaten en in wier voogdij dientengevolge moeilijk kon worden voorzien, tegen betaling

(1) Bij art. 3 was verder toegestaan, dat door den Heer Reijnst inmiddels kosteloos gebruik werd gemaakt van de Javasche Courant en van 's Landsdrukkerij, terwijl hij mede vrijgesteld werd van de dadelijke betaling van 's Lands brievenpost, zullende later eene jaarlijksche som bepaald worden als schadeloosstelling van de brievenposterij.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van / 300 's jaars voor elk kind, te bestrijden uit de fondsen dier Kamers.

Het besluit van 2 April 1861 n°. 13 bepaalde wijders, dat alle geneesmiddelen ten behoeve van het gesticht verstrekt zouden worden uit de garnizoensapotheek te *Soerabaja*, welke maatregel bestendigd werd krachtens Koninklijk Kabinetsrescript van 2 December 1862 n°. 52 (besluit van 29 Januari 1863 n°. 26).

De benoodige houtwerken voor den bouw der inrichting werden, ingevolge het besluit van 17 Juli 1862 n°. 10, kosteloos verstrekt uit 's Lands stapelplaatsen te *Soerabaja* en te *Boenga*; de vereischte materialen en gereedschappen, krachtens het besluit van 26 Juni 1863 n°. 5, uit het Algemeen Genie-Magazijn te *Soerabaja*, tegen betaling der tariefs- of factuurswaarde, zonder bijberekening der reglementaire 25% verhooging wegens verstrekking aan particulieren.

Eindelijk werd, bij artikel 2 van het besluit van 16 Maart 1864 n°. 21, in voldoening aan de in 1858 door het Opperbestuur gedane toezegging, aan de instelling een bedrag uitgekeerd van / 25000 tot aanvulling van hetgeen aan de inschrijvingen voor den opbouw was te kort gekomen (1).

Met die som werd de inrichting voltooid.

Doch nauwelijks volledig in gebruik gesteld, verklaarde de Hoofdcommissie, wegens het afnemen der particuliere bijdragen, zich niet bij machte de instelling aan haar doel te doen beantwoorden zonder jaarlijkschen bijstand uit 's Lands kas. Onder ult. 1865 telde de inrichting ruim 70 knapen, terwijl zij ruimte bevatte voor minstens 90 jongens. De meest zorgvuldige becijfering had uitgewezen, dat alle kosten van onderhoud, onderwijs enz. per kind gesteld moesten worden op / 300 's jaars, gevende voor een 70tal een bedrag van / 21000. Onder de gunstigste conditiën viel echter, gelijk de ervaring had geleerd, slechts te rekenen op een totaal aan jaarlijksche bijdragen van / 10000, en werd in het te kort ad / 11000 niet voorzien, dan was het niet twijfelachtig, dat de inrichting niet zou kunnen blijven voortbestaan, tenzij een groot deel der verpleegden werd weggezonden. Daarmede rekening houdende, was alleen van het Gouvernement afdoende hulp te verwachten en daarom verzocht de Hoofdcommissie, met een beroep op het groot belang der zaak en op de haar door de Regeering en den Koning betoonde belangstelling, haar eene subsidie uit 's Lands kas toe te kennen van / 12000 's jaars.

Dit verzoek vond bij den Raad van *Nederlandsch-Indie* geen steun, wijl dat college van meening was, dat de verpleegkosten ad / 300 's jaars per kind, gelet op de afstamming en bestemming der meeste pupillen, veel te hoog berekend was.

Het Raadslid Mr. A. Loudon, adviseerde daarentegen om het verzoek bij het Opperbestuur te ondersteunen.

»Naar mijn inzien" — merkte de Heer Loudon op in zijn afzonderlijk advies, behoorende bij dat van den Raad van 2 Februari 1866 n°. XXIV — »zegt de Hoofdcommissie der »Jongens-weezeninrichting te *Soerabaja* een waar woord, »waar zij beweert, dat het een feit is, dat in *Nederlandsch-*»*Indie* geene enkele liefdadige inrichting in bloeienden gel»delijken toestand verkeert, wanneer zij niet wordt onder»steund uit 's Lands kas.

»De ongestadigheid eener telkens verwisselende Europeesche »bevolking, waarin mede gezocht moet worden de reden »van het gemis van zelfstandige gemeentelijke instellingen, »is daarvan oorzaak.

---

(1) De grond voor de inrichting was al eerder om niet afgestaan.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

»Telkens herhaalde beroepen op particuliere liefdadigheid »vermogen, ondanks betrekkelijk milde bijdragen, niets tegen»over de steeds aangroeiende behoefte.

»De particuliere krachten blijken steeds te worden over»schat; het groot aantal zelden volteekende loterijen kan »doen zien, dat een prikkel, over welks zedelijk gehalte »verschillend gedacht wordt, noodig is om van de ingeze»tenen dat te bekomen, wat zonder die opwekking zeker »niet verkregen zou worden.

»Inrichtingen als het *Djati*-gesticht en de Christelijke »Ambachtsschool, door particulieren in het leven geroepen, »en zelfs het van wege de Regeering geldelijk ondersteunde »*Parapattan*-weezengesticht bewijzen door hun kwijnend »bestaan maar al te zeer de juistheid der stelling, hierboven »aangevoerd, die niet alleen geldt voor liefdadige inrichtingen, »maar voor alle inrichtingen van onderwijs, voor kerken, »gezondheidsetablissementen enz. kan worden ingeroepen.

»Intusschen behoort mijns inziens de Regeering niet alle »ondoordachte plannen van zich opwerpende philantropen »in de hand te werken, door Hare ondersteuning, waarop »maar al te dikwijls gerekend wordt, daaraan te verleenen.

»Maar in gelijke mate als dat door mij wordt afgekeurd, »acht ik het in de gegeven omstandigheden alleszins ver»dedigbaar, ja Regeeringsplicht, om enkele sedert lang »bestaande nuttig werkende inrichtingen van Staatswege te »ondersteunen.

»Onder die enkele nuttig werkende inrichtingen rangschik »ik, behalve de Weeshuizen, de Jongens-weezeninrichting te »*Soerabaja*, welke niet alleen de sympathie en bescherming »der Indische Regeering, maar zelfs die van Zijne Majesteit »den Koning in hooge mate mocht ondervinden.

»Daarom en omdat van de toegestane ruime credieten »voor de opleiding van kinderen van Europeesche afkomst »tot ambachtslieden schier geen gebruik gemaakt is (1), acht »ik mij onbezwaard het verzoek van de Hoofdcommissie der »Jongens-weezeninrichting, om eene maandelijksche subsidie »van *f* 1000 voor dat doel, te ondersteunen".

Ofschoon de Gouverneur-Generaal Sloet van de Beele zich met de zienswijze van den Heer Loudon gereedelijk kon vereenigen, meende hij geene vrijheid te mogen vinden om de machtiging tot toekenning der gevraagde tegemoetkoming te verzoeken, waar de Minister Fransen van de Putte, bij zijne dépêche van 18 October 1864, 1e. A**, n°. 25/1264, te kennen had gegeven, dat de verpleging van verlaten kinderen een onderwerp behoorde te zijn, waarin door de particuliere liefdadigheid en, schoot deze te kort, door plaatselijke middelen diende te worden voorzien (2).

De aanvrage der Hoofdcommissie werd mitsdien bij het besluit van 17 Februari 1866 n°. 21 afgewezen, terwijl een nader verzoek om geldelijke ondersteuning van den Voorzitter dier Commissie, Mr. T. H. der Kinderen, eveneens van de hand werd gewezen bij het besluit van 1 April van dat jaar n°. 33.

Van die beschikkingen en de daarbij behandelde bescheiden werden echter den Minister van Koloniën afschriften aangeboden bij den Indischen brief van 1 April 1866 n°. 287*b*/33, onder mededeeling dat de Landvoogd alleen door de voor-

(1) Hier werd gedoeld op het in 1861 en volgende jaren beschikbaar gesteld crediet van *f* 30000 ter bestrijding der kosten van opleiding van jongelingen van Europeesche afkomst bij de korps-ambachtsscholen van het Leger.

Over dezen maatregel zal gehandeld worden bij de bespreking der van Regeeringswege aangewende pogingen tot tegengang van het pauperisme.

(2) De aanleiding tot deze dépêche is omstandig toegelicht bij de bespreking der Semaraugsche weeshuizen, onder het vorig Hoofdstuk.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

melde ministerieele dépêche weerhouden was geworden om aan de ontvangen verzoeken eenig gevolg te geven.

Meende de Gouverneur-Generaal te mogen verwachten, dat, na kennisneming van den ongunstigen financieelen toestand der Jongens-weezeninrichting te *Soerabaja*, daarin aanleiding zou worden gevonden om het Indisch Bestuur van nadere instructiën te voorzien nopens de ten aanzien dier instelling te volgen gedragslijn, toen zoodanige instructiën uitbleven volgde, bij het besluit van 30 Juli 1866 n°. 7, eene derde afwijzing van een intusschen van de Hoofdcommissie ontvangen verzoek, om haar te vergunnen, ten behoeve van het gesticht, eene geldloterij te houden ten bedrage van ƒ 250000, hetzij in eens, hetzij in twee gedeelten, elk van ƒ 125000, en aan dat gesticht tevens een renteloos voorschot te verstrekken van ƒ 15000, onder tweede verband op de gebouwen der inrichting en onder beding van terugbetaling uit het met de bedoelde geldloterij te behalen voordeel.

Dit verzoek was door den Raad van *Nederlandsch-Indië* in zijn advies van 15 Juni 1866 n°. XV ondersteund, doch 's Raads Vice-President, Mr. A. Pains, en het Raadslid Mr. A. Loudon, met wier gevoelen de Gouverneur-Generaal zich vereenigde, betuigden in een afzonderlijk advies niet te kunnen medewerken tot bestendiging van den kwijnenden toestand der Jongens-weezeninrichting, welke bij inwilliging van het gedaan verzoek nog verergerd zou worden.

Zooals in Februari 1866 reeds door voornoemd Raadslid was opgemerkt, had de ondervinding geleerd — aldus was het afwijzend advies van 's Raads minderheid toegelicht — »dat »als de Regeering zich onttrekt aan het subsidieeren van wees»inrichtingen, deze in *Nederlandsch Indië* weldra te niet gaan.

»Het is dan ook naar het inzien van de ondergeteekenden »de krachten der Europeesche bevolking in *Nederlandsch»Indië* overschatten, te meenen dat de bestaande inrichtingen »alleen door de particuliere liefdadigheid kunnen worden »in stand gehouden.

»En het is ook niet billijk, dat de Regeering die zorg »alleen aan de particuliere liefdadigheid overlate, wanneer »men in aanmerking neemt, dat de bevolking der weeshuizen »grootendeels het product is van de samenleving van door »de Regeering ontboden Europeesche militairen met Inlandsche »vrouwen.

»Die kinderen aan hun lot over te laten en in kampongs »en dessa's in het wild te doen opgroeien, zonder zich het »minst om hun lot te bekommeren, heeft bovendien eene »politiek zeer bedenkelijke zijde.

»Onttrekt zich de Regeering, men vleie zich niet, dat »particulieren het niet zullen doen.

»Is Staatsliefdadigheid in het algemeen niet aan te bevelen, »men verlieze niet de omstandigheden uit het oog, waarin »wij hier verkeeren, en bedenke, dat de meest gegoeden »onder de Europeesche gemeente telkens heengaan.

»Wordt het te bezwarend geacht de Jongens-weezen»inrichting te *Soerabaja*, die zelfs de belangstelling des Konings »in zoo ruime mate mocht ondervinden, volgens den met het »oog op Indische toestanden, naar hun inzien, eenigen gezonden »grondslag, door het verleenen van subsidiën van Landswege, »in het leven te houden, dan zouden de ondergeteekenden »het beter oordeelen haar te niet te doen gaan dan haar »kwijnend en slepend leven door kunstmiddelen te rekken".

Kon 's Raads minderheid op dien grond het tweeledig verzoek der Hoofdcommissie niet steunen, zij stelde er evenwel prijs op, dat bij het Opperbestuur werd aangedrongen, om, na overleg met de ontwerpers der inrichting, de heeren Mr. A. J. Duymaer van Twist en Jhr. J. C. Reijnst, mede te deelen of

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

tot instandhouding dier inrichting de Regeering te hulp mocht komen en, zoo ja, hoever Zij daarmede zou mogen gaan.

In dien zin werd den Minister geschreven, onder dagteekening van 30 Juli 1866 n°. 715/7.

Dit schrijven was nauwelijks verzonden toen hier te lande ontvangen werd de dépêche van den Minister Mijer van 16 Juli 1866, l^e. H, n°. 6/809, vergezeld van een afschrift van diens aan den Koning gericht rapport van den 12^en dier maand n°. 1, welke stukken blijk gaven van een veel milder standpunt dan door 's Ministers ambtsvoorganger ten aanzien van het verleenen van Staatshulp aan liefdadige gestichten was ingenomen.

Zonder, voor het oogenblik, in eene beoordeeling te treden van de oorzaken van den ongunstigen financieelen toestand der Jongens-weezeninrichting en alleen lettende op de dadelijke behoefte aan geldelijke ondersteuning, bestond er, naar de overtuiging van den heer Mijer, alle reden om hulp te verleenen.

»Er is hier toch niet in den gewonen zin sprake van het »betoonen van liefdadigheid van Gouvernementswege" — schreef de Minister in voormeld rapport — »het geldt hier »eene weldadige instelling en de opleiding bij dezelve tot »nuttige leden der maatschappij van jongen menschen, omtrent »wier maatschappelijke betrekkingen de Raad van *Indië* in »zijn advies van 22 Augustus 1854 n°. II (1) in zulk eene »juiste beoordeeling trad".

Hoezeer nog geene voldoende gegevens bezittende om een definitief voorstel te kunnen doen omtrent den aard en den omvang der te verleenen tusschenkomst om het bestaan der inrichting te verzekeren, scheen het den Minister nochtans toe, dat zoowel de billijkheid als wijs beleid vorderden, dat de Regeering, zooveel dit van Haar afhing, behoorde te verhoeden, dat de te *Soerabaja* verpleegde jongelieden onverhoeds, wegens gebrek aan de noodige geldmiddelen, van de inrichting werden verwijderd.

Daarvan uitgaande, lokte de Minister aanstonds eene machtiging uit om al dadelijk ten behoeve der Jongens-weezeninrichting een crediet beschikbaar te stellen van ƒ 5000, onder voorbehoud dat die som op de meest doelmatige wijze zou worden aangewend en dat daartoe aan het Gouvernement gelegenheid werd gegeven om op het gebruik dier gelden behoorlijk toezicht te houden.

De gevraagde machtiging werd verleend bij Koninklijk Kabinetsrescript van 15 Juli 1866 n°. 5, waarvan aanteekening werd gehouden bij artikel 1 van het Indisch besluit van 20 September d. a. v. n°. 10, terwijl bij artikel 2, onder mededeeling der genomen beschikking, de Hoofdcommissie werd uitgenoodigd om der Regeering volledige inlichtingen te verstrekken ter beoordeeling van den door den Staat te verleenen bijstand tot instandhouding der instelling en daarbij tevens de vragen te beantwoorden, of een bedrag van ƒ 500 's jaars voor de kosten van verpleging per kind niet te hoog was en of het Hooldbestuur der inrichting niet veeleer te *Soerabaja* dan te *Batavia* behoorde te worden gevestigd.

Was door die beschikking het uitzicht geopend op eene blijvende ondersteuning van Staatswege, in afwachting der verzochte inlichtingen werd, naar aanleiding van eene nadere aanvrage der Hooldcommissie, bij het besluit van 21 October 1866 n°. 12 haar vergunning verleend om ten behoeve der Jongens-weezeninrichting de reeds vroeger gewenschte geldloterij ten bedrage van ƒ 250000 te doen houden.

Door een en ander scheen de toekomst dier inrichting

(1) Zie hiervoren bl. 6.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verzekerd; de tijd zou echter leeren, dat haar nog veel moeilijkheden wachtten.

Aan de voormelde uitnoodiging voldeed de Hoofdcommissie bij een uitvoerig, onder dagteekening van 3 Mei 1867 n°. 788, uitgebracht rapport, waarbij, met ingang van den 1sten dier maand, eene jaarlijksche subsidie gevraagd werd van ƒ 12000 of ƒ 15000, naar gelang het in de inrichting te verplegen aantal jongelieden bepaald werd op een maximum van 70 of 80.

De daarvoor aangevoerde gronden waren zoo overtuigend, uit de uiteenzetting van den geldelijken toestand bleek zoozeer de noodzakelijkheid eener afdoende tegemoetkoming, dat de Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid niet aarzelde in zijn ter zake handelend schrijven van 1 Juli 1867 n°. 2672 der Regeering in overweging te geven om verder te gaan dan door de Hoofdcommissie was verzocht en, nevens de toekenning van eene subsidie van ƒ 12000 's jaars voor het onderhoud van 40 weezen ad ƒ 300 per kind 's jaars, de schulden der inrichting met de gebouwen ten name van het Gouvernement over te nemen, terwijl dan den Resident van *Soerabaja* een algemeen toezicht over het gesticht en de aanwending der Landsgelden ware op te dragen en het Hoofdbestuur naar *Soerabaja* zou behooren te worden overgebracht, waartegen zijnerzijds geen bezwaar bestond.

Ook de Raad van *Nederlandsch-Indië* was door de niet te wraken feiten tot andere inzichten gekomen.

Hoewel in beginsel geen voorstander zijnde van het bekostigen van instellingen van liefdadigheid uit 's Lands kas, was de Raad, in zijne toenmalige samenstelling, blijkens zijn advies van 19 Juli 1867 n°. XVI, nochtans van gevoelen, dat met het oog op artikel 49 van het bij besluit van 20 Juni 1860 n°. 3 goedgekeurd Reglement voor de Jongens-weezeninrichting en de in dat artikel, in verband tot de artikelen 2 en 3, toegezegde ondersteuning van Landswege, aan die inrichting in de gegeven omstandigheden afdoende hulp behoorde te worden verleend. Daartoe zou het echter onnoodig en bovendien ongewenscht zijn de gebouwen voor rekening van den Lande over te nemen, vermits zoodoende het gesticht eene Landsinstelling zou worden, wat de Raad verwerpelijk achtte.

De te verleenen hulp zou bijgevolg moeten bestaan in de toekenning eener toereikende jaarlijksche subsidie, maar aangezien uit de ontvangen opgaven niet was af te leiden of met de gevraagde sommen van ƒ 12000 of ƒ 15000 ook op voldoende wijze kon worden voorzien in het onderhoud der gebouwen, werd de Hoofdcommissie bij de MGS. van 3 September 1867 n°. 1999ste aangeschreven om alsnog eene begrooting in te zenden, aantoonende welk bedrag gemiddeld jaarlijks benoodigd zou zijn zoowel voor het onderhoud der weezen als voor dat der inrichting zelve.

Aan deze aanschrijving werd eerst voldaan bij brief van 28 Juni 1871 n°. 923.

De financieele omstandigheden der instelling waren intusschen eenigszins verbeterd; de hoogerbedoelde loterij had de niet onaanzienlijke som van ƒ 48380 in hare kas doen vloeien; het aantal verpleegden was gaandeweg in verhouding tot de beschikbare middelen ingekrompen.

Niettemin verzocht de Hoofdcommissie thans de jaarlijksche subsidie vast te stellen op ƒ 18000, wijl de door de Regeering verlangde begrooting, betreffende de verpleging van 75 knapen, welk aantal in de gebouwen kon worden opgenomen, een cijfer aanwees van bijna ƒ 26000, waarbij te rekenen was op ± ƒ 1000 aan onvoorziene uitgaven, terwijl het niet te verwachten ware dat jaarlijks meer dan ƒ 9000 aan particuliere bijdragen zou worden ontvangen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Was — gelijk gezegd — de stand der geldmiddelen zoozeer verbeterd, dat de instelling bijkans vier jaren na de bereidverklaring der Regeering om eene afdoende ondersteuning in overweging te nemen, zonder hulp Harerzijds kon worden in stand gehouden, in dien tusschentijd was echter tevens alweder wijziging gekomen in de inzichten van de Regeering in *Nederland* omtrent de gedragslijn, door den Staat tegenover liefdadige instellingen te volgen.

De Minister Mijer, op wiens initiatief de gunstige beschikking van 15 Juli 1866 was genomen, was inmiddels vervangen door den Heer Trakranen en deze in 1867 door den Heer Hasselman, die een jaar later de portefeuille van Koloniën moest overgeven aan den Heer E. De Waal.

Zich aansluitende bij de zienswijze van zijn toenmaligen voorganger, den Heer Fransen van de Putte, verzond de Heer De Waal kort na zijn optreden zijne op bl. 26 van het vorig hoofdstuk reeds vermelde dépêche van 2 Juli 1868, I^e. A^a^, n°. 6/856, waarbij aan het Indisch Bestuur was te kennen gegeven, dat het met het verleenen van subsidiën aan liefdadige gestichten op den verkeerden weg was en mitsdien gestreefd behoorde te worden naar geleidelijke vermindering der Staatsbijdragen, opdat deze na zeker tijdsverloop geheel konden ophouden.

Tegen die aanschrijving nu werden wel bij den Indischen brief van 26 December 1871 n°. 1554/33 overwegende bedenkingen aangevoerd, maar zoolang die niet geleid hadden tot eene wijziging der voorgeschreven gedragslijn, gevoelde de Raad van *Nederlandsch-Indië* zich bezwaard (advies van 7 Juni 1872 n°. XXVI) (1) de aanvrage om subsidie ten behoeve van de Jongens-weezeninrichting te *Soerabaja* te ondersteunen en behoorde de Regeering zich — naar 's Raads inzien — te bepalen tot de mededeeling dier aanvraag aan den Minister van Koloniën.

Met dat advies kon echter de Gouverneur-Generaal Loudon zich niet vereenigen.

»Van de particuliere liefdadigheid" — merkte de Landvoogd op in zijn aan den Minister gericht schrijven van 26 Augustus 1872 n°. 1556/10 — »is, de ondervinding »leert het, voor de instandhouding van liefdadigheidsgestichten »in *Indië* weinig heil te verwachten.

»Plaatselijke middelen — gemeentefondsen of dergelijke — »bestaan hier niet.

»Ben ik in het algemeen een voorstander van Staats»armenverzorging, omdat, mijns inziens, door haar alléén de »zaak op afdoende wijze geregeld en de daaruit voort»vloeiende belasting door *allen* gedragen wordt, voor *Indië*, »met hare afwisselende en weinig gegoede Europeesche »bevolking, acht ik die wijze van armenverzorging vooralsnog »de eenige raadzame en mogelijke".

Mitsdien gaf de Heer Loudon den Minister in overweging om, in overeenstemming met het voorstel van den Directeur van Onderwijs, Eredienst en Nijverheid, die eene subsidie van *f* 18000 te hoog had geoordeeld in verband met vroegere aanvragen, de machtiging des Konings te vragen om, met ingang van het jaar 1873, aan de Jongens-weezeninrichting eene vaste jaarlijksche bijdrage toe te kennen van *f* 12000 (2).

Toen dit voorstel gedaan werd, was intusschen de Minister Van Bosse, wiens beslissing met betrekking tot de verhooging

(1) Op gemelden Indischen brief had inmiddels de Minister Van Bosse geantwoord bij zijne op bl. 34 van de verhandeling over de Semarangsche Weeshuizen besproken dépêche van 25 April 1872, I^e. A^a^, n°. 15/626, waarvan de Raad van *Nederlandsche-Indië* echter nog geene kennis droeg toen zijn aangehaald advies werd uitgebracht.

(2) Bij denzelfden brief werd tevens eene subsidie van *f* 2000 's jaars gevraagd ten behoeve van het *Djati*-gesticht te *Batavia*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van de subsidie ten behoeve van de Semarangsche Weeshuizen hoop gegeven had op eenige vaste ondersteuning van de Jongens-weezeninrichting en het Djati-gesticht te *Batavia*, weder vervangen door den Heer FRANSEN VAN DE PUTTE, die, gelijk te voorzien was, geene termen kon vinden om op dit gebied verdere stappen te doen.

Vooreerst — merkte de Minister in zijne dépêche van 4 December 1872, 1ste. A^ste., n°. 35/1888 op — zou, bij inwilliging van de Indische voordracht, het grootste deel der uitgaven van de instelling te *Soerabaja* ten laste komen van den Staat, zonder dat deze op de inrichting en de werking van het gesticht eenigen directen invloed zou kunnen uitoefenen.

Ten andere zou de Regeering door het verleenen der subsidie op een gevaarlijken weg geraken en later geene voldoende redenen kunnen aanvoeren om andere soortgelijke verzoeken af te wijzen. Langzamerhand zou daardoor het begrip ontstaan, dat hulpbehoevende instellingen van liefdadigheid in allen gevalle op de ondersteuning der Regeering mogen rekenen, en de ijver en belangstelling der particulieren verflauwen naarmate men zich meer en meer gewende, bij tegenspoed steeds de oogen te richten naar het Gouvernement.

Men zou er minder bezwaar in zien instellingen in het leven te roepen, zonder zich vooraf voldoende van hare levensvatbaarheid te hebben overtuigd.

Daarbij kwam, dat geenszins voetstoots kon worden toegegeven, dat de particuliere liefdadigheid op den duur niet bij machte zou zijn de inrichtingen in stand te houden, die aan particulier initiatief haar aanzijn te danken hadden en aan welker voortbestaan het belang der ingezetenen zoo nauw verbonden was. Het mocht toch niet onopgemerkt blijven, hoe bijv. het R.-C. gesticht van den H. Vincentius à Paulo alleen bestond door bijdragen van particulieren.

Op die gronden kwam het den Minister voor, dat, buiten hetgeen bij de begrooting was toegestaan, geene verdere subsidiën voor liefdadige gestichten mochten worden voorgedragen. Ontstond er eene bepaalde behoefte aan verpleging van verlaten kinderen, waaraan de bestaande instellingen niet konden voldoen, dan zou desnoods kunnen worden overgegaan tot eene uitbreiding der Semarangsche Weeshuizen, die na de bekende resolutie van 6 September 1851 n°. 5 »eenigermate" het karakter van particuliere weesinrichtingen hadden verloren, of men zou kunnen overwegen in hoever de Staat zelf handelend kon optreden.

De Regeering zou dan de macht in handen blijven houden en voorkomen, dat van Landswege instellingen werden onderhouden, welker min of meer speciaal of exclusief doel het niet op den weg der Regeering lag te bevorderen.

Van voormelde dépêche werd aanteekening gehouden bij artikel 1 van het besluit van 12 Maart 1873 n°. 12, welks tweede artikel aan de Hoofdcommissie der Soerabajasche weezeninrichting en aan de Directie van het Djati-gesticht te kennen gaf, dat bij het Opperbestuur bezwaar bestond tegen de toekenning der aangevraagde subsidiën van resp. *f* 12000 en *f* 2000 's jaars.

Na deze afwijzing zag de Hoofdcommissie zich wel verplicht andermaal vergunning te vragen tot het houden eener loterij, en wel tot een bedrag van *f* 250000, welke vergunning korten tijd later verleend werd bij het besluit van 18 November 1875 n°. 14 (1).

Bij het besluit van 23 Maart 1881 n°. 32 verkreeg zij,

(1) Het netto provenu van die loterij heeft bedragen *f* 57273, terwijl naderhand nog eene bate werd verkregen van *f* 800.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te zamen met het Bestuur van het Hulpfonds van den H. Vincentius à Paulo, voor de derde maal vergunning om eene geldloterij te houden ten bedrage van *f* 300000, met bepaling dat de winst tusschen die instelling en de Jongens-weezeninrichting gelijk zou worden verdeeld (1).

Eene vierde vergunning van denzelfden aard volgde bij het besluit van 4 April 1894 n°. 19; het gold toen eene loterij van *f* 100000 (2).

§ 5. Toekenning aan de Jongens-weezeninrichting van eene vaste jaarlijksche subsidie.

Intusschen had de Hoofdcommissie, in weerwil van de afwijzende beschikking van den Minister FRANSEN VAN DE PUTTE, de inkomsten der door haar vertegenwoordigde inrichting met eene vaste bijdrage uit 's Lands kas vermeerderd gezien.

Zooals op bl. 18 is aangeteekend, werden de Weeskamers te *Batavia*, *Semarang* en *Soerabaja* bij het besluit van 31 Juli 1859 n°. 47 gemachtigd om bij de Jongens-weezeninrichting te doen opnemen zoodanige weezen (mits niet meer dan 20 in het geheel), die geene middelen of bloedverwanten bezaten en in wier voogdij dientengevolge moeilijk kon worden voorzien, tegen betaling van *f* 300 's jaars voor elk kind, te bestrijden uit de fondsen dier Kamers.

Luidens artikel 42 der Algemeene Instructie voor de Weeskamers in *Nederlandsch-Indië*, opgenomen onder Staatsblad 1818 n°. 72, mochten die colleges wel is waar geen eigen fonds hebben en moesten zij alles, wat onder die benaming viel, in 's Lands kas storten, maar bij artikel 2 van het besluit van 16 December 1847 n°. 28 (Bijblad n°. 808) was machtiging verleend om, met afwijking in zoover van voormeld artikel 42, tijdelijk en voor zoolang het Gouvernement het noodig zou oordeelen bij de Weeskamers op *Java* aan te houden de als reservefonds voortloopende gelden, welke echter zouden moeten worden overgeschreven onder het hoofd: »Gelden, strekkende tot waarborg van eventueele reclames ter zake van renten en anderszins".

In verband met het in latere jaren bij artikel 3 van het ontwerp voor eene nieuwe Instructie ten behoeve der Weeskamers aangenomen beginsel, dat de kosten dier Kamers zouden komen *ten laste* en hare inkomsten *ten bate* van den Staat, werd bij artikel 1 van het besluit van 31 Augustus 1869 n°. 9 (Bijblad n°. 2262) bepaald, dat de hoogerbedoelde reservefondsen zouden worden overgebracht in 's Lands kas, terwijl bij het IIe Hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* als lasten o. a. zouden worden uitgetrokken de uitgaven, voortvloeiende uit het hooger aangehaald besluit van 31 Juli 1859 n°. 47.

Op de uitgaven-begrooting werd dientengevolge een afzonderlijke post uitgetrokken met de omschrijving: »Verpleging van weezen in het Jongens-weezengesticht te *Soerabaja*", welke post, naar gelang van de behoefte, telken jare werd verhoogd of verminderd.

Van de aan de Weeskamers gelaten vrijheid, om pupillen in evengenoemde inrichting te doen opnemen, werd echter een zeer gering gebruik gemaakt.

Op de begrooting voor het dienstjaar 1870 vindt men uit dezen hoofde slechts *f* 300 opgebracht voor de verpleging van één kind, op die voor 1874 *f* 600 voor 2 kinderen, bij de begrooting voor 1875 *f* 900 voor 3 verpleegden, terwijl in 1883 het aantal tot 5 was gestegen.

Nu was reeds in 1866 door den President der Jongens-weezeninrichting, M^r^. T. H. DEN KINDEREN, gewezen op de

(1) Het aandeel in de winst bedroeg voor de Jongens-weezeninrichting *f* 35724.

(2) Opbrengst *f* 25505.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

omstandigheid, dat met de bij het vaakgenoemd besluit van 31 Juli 1859 n°. 47 aan de Weeskamers verleende machtiging bedoeld was, aan gezegd gesticht eene vaste inkomst te verzekeren van 20 × ƒ 300 of ƒ 6000 's jaars, welke opvatting echter bestrijding had gevonden in het op bl. 20 aangehaald besluit van 1 April 1866 n°. 33, op grond dat met de beschikking van 1859 niet beoogd was de Jongens-weezeninrichting te bevoordeelen, doch het belang der pupillen van de Weeskamers te bevorderen en dat, zoo deze collegiën gebruik hadden gemaakt van de haar gegeven bevoegdheid, om, tegen betaling van ƒ 6000 's jaars, 20 weezen in het gesticht te doen verplegen, deze som alleen gestrekt zoude hebben ter bestrijding der kosten van die verpleging en dus niet als eene subsidie had kunnen zijn aangemerkt.

In 1891 was intusschen het aantal aldaar verpleegde Weeskamer-pupillen geklommen tot 20, in verband waarmede op de begrooting van dat jaar een bedrag van ƒ 6000 onder den hoogerbedoelden post was uitgetrokken.

De Hoofdcommissie der instelling verzocht nu die som in eens telken jare te harer beschikking te stellen, naar aanleiding waarvan haar bij het besluit van 24 Februari 1892 n°. 1 werd te kennen gegeven, dat de Gouverneur-Generaal geen bezwaar had om het bij de begrooting toegestaan bedrag »voor subsidie ten behoeve van de verpleging van weezen in het Jongens-weezengesticht te *Soerabaja*" voortaan, krachtens eene elk jaar na de afkondiging der begrooting te verleenen machtiging betaalbaar te stellen (1).

De hierbedoelde toelage heeft dientengevolge het karakter van een »subsidie" verkregen ten bedrage van ƒ 6000 's jaars en staat dan ook als zoodanig op de begrooting (zie 1901, Hoofdstuk II, afd. V, onderafd. 64, punt *a* en noot 55 der uitgewerkte ontwerp-begrooting).

Dat men hier niet in den gebruikelijken zin met eene subsidie te doen heeft, maar met eene vergoeding van gemaakte kosten, is duidelijk.

Strikt genomen zou de instelling dan ook niet tot de door den Staat gesubsidieerde mogen worden gerekend.

§ 6. Kort overzicht van den financieelen toestand.

Ten slotte nog enkele cijfers ter aanduiding van den financieelen toestand van het gesticht.

Evenals ten aanzien van alle instellingen van weldadigheid hier te lande, heeft zich ook bij de Jongens-weezeninrichting het verschijnsel voorgedaan, waarop zoo herhaaldelijk in de officieele gedachtenwisseling over het vraagstuk der Staatsarmenverzorging de aandacht gevestigd werd, dat de particuliere liefdegiften vrij geregeld telken jare verminderen.

Bedroegen de gewone contributiën, met uitsluiting dus van de buitengewone donatiën, legaten en onderstanden, in het verslagjaar 1861/62 ƒ 16199, dat cijfer ziet men, na eenige schommelingen, geleidelijk dalen tot het in het jaar 1899/1900 kwam op ƒ 5747.

De buiten *Nederlandsch-Indië* verkregen gewone bijdragen, voor het eerst afzonderlijk opgegeven voor het verslagjaar 1862/63 ad ƒ 2595, beliepen in 1865/66 nog ƒ 3205, doch daalden sedert gaandeweg tot ƒ 798 in 1899/1900, waarvan ƒ 300 van het Vorstelijk Huis.

Het aantal verpleegden steeg echter van 26 in 1861 tot 72 in 1900.

Berekend over de laatste 8 jaren, hebben de uitgaven de inkomsten overtroffen in de jaren 1895/96—1898/99 met een totaal bedrag van ƒ 6117, terwijl in de overige jaren

(1) Dit geschiedt thans door den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, ingevolge het besluit van 3 December 1894 n°. 23 (Bijblad n°. 5336).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

voordeelige saldi werden verkregen tot een gezamenlijk bedrag van *f* 25713, waarbij echter in aanmerking dient genomen, dat in 1894/95 met de in dat jaar uitgespeelde loterij ten bate van het gesticht eene winst werd gemaakt van ruim *f* 25505.

Dat, na vier achtereenvolgende, met een nadeelig saldo sluitende, boekjaren in 1899/1900 een overschot werd verkregen van *f* 1193 is, luidens het 41ste jaarverslag, uitsluitend te danken aan de bijzondere omstandigheid, dat de van Landswege, ingevolge artikel 1 van het besluit van 21 Januari 1899 n°. 3 (1), genoten som van *f* 55000 voor bij- en verbouwingen van het gesticht en uitbreiding van den inventaris ten behoeve van de aldaar te verplegen militaire pupillen een niet onaanzienlijk restant had gelaten, doordien de bedoelde bij- en verbouwingen *f* 1511 minder hadden bedragen dan geraamd was en de uitbreiding van den inventaris nog slechts ten deele had plaats gehad en, voorzooveel reeds uitgevoerd, op voordeeliger voorwaarden kon geschieden dan te voorzien was.

Een overzicht van den actueelen financieelen toestand leveren de volgende verantwoording en balans, overgenomen uit laatstgenoemd jaarverslag.

FINANCIEEL OVERZICHT 1899/1900.

	Baten.	Lasten.
Gelden van Landswege genoten voor bij- en verbouwingen aan het Gesticht	*f* 50000—	
Gelden van Landswege genoten voor uitbreiding van den inventaris	" 5000—	
Subsidie van het Gouvernement over 1899	" 6000—	
Contributiën en giften	" 5746 89	
Bijdrage in verplegingskosten	" 484 53	
Aandeel in door pupillen verdiend loon	" 459 58	
Lokaal- en terreinhuur	" 2160—	
Gekweekte rente	" 5609 78	
Voeding en verlichting		*f* 10430 79
Waschman		" 1040—
Ziekenverpleging		" 163 08
Zakgeld en haarknippen		" 404 20
School- en schrijfbehoeften		" 172 52
Salaris huisvaders		" 4050—
" onderwijzer		" 300—
Bedienden		" 1717 50
Kosten van bij- en verbouwing		" 48489—
" " uitbreiding inventaris		" 2295—
Onderhoud en reparatie gebouwen		" 268 17
Premie van brandassurantie (9 maanden)		" 172 39
Onderhoud en vernieuwing inventaris		" 288 41
Gebruikte materialen voor kleeding en beddegoed		" 2649 78
Onkosten verslag, inning contributiën, schrijfloon, enz.		" 688 56
" Poespo of elders		" 538 85
Diversen		" 438 40
Afschrijving op effecten		" 161 24
	f 75460 78	*f* 74267 90
	" 74267 90	
Voordeelig saldo	*f* 1192 88	
Aangenomen meerdere waarde gebouwen na uitbreiding	" 25000—	
" " " inventaris " "	" 2295—	
Toename van het vermogen der Inrichting	*f* 28487 88	

(1) Krachtens dit, reeds op bl. 43 van het vorig hoofdstuk vermeld, besluit werd ook met de Hoofdcommissie der Jongens-weezeninrichting eene overeenkomst aangegaan tot opneming, verpleging en opleiding van 45 militaire pupillen van 8 tot 12 jaren, tegen voldoening van de zijde van het Gouvernement eener som in eens van *f* 55000 tot uitbreiding van het gesticht en zijn inventaris en van eene retributie van *f* 360 's jaars voor elken opgenomen pupil.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

BALANS DER JONGENS-WEEZEN-INRICHTING TE SOERABAJA OP ULTIMO MAART 1900.

1900.					1900.			
Maart 31	Aan Interest	f	1182	26	Maart 31	Per Pupillen	f	3691 11
	» Fonds B.	»	365	66		» Subsidie van het Gouvernement	»	6000 —
	» Factorij der Ned. Handel Maatsch. (Deposito)	»	9700	—		» Fonds A.	»	46479 50
	» Agent Factorij Ned. Hand. Maatsch. (Deposito)	»	4750	70		» Fonds B.	»	148880 48
	» Factorij der Ned. Handel Maatsch. (Giro)	»	23	25				
	» Plaatselijke Commissie te Soerabaja	»	655	72				
	» Hypotheek	»	82500	—				
	» Effecten	»	20012	—				
	» Spaarbank te Soerabaja	»	8478	84				
	» Postspaarbank te Batavia	»	2457	60				
	» Gebouwen	»	75000	—				
	» Inventaris	»	4890	71				
	» Debiteuren	»	34	35				
		f	210051	09			f	210051 09

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

C.

HET „HULPFONDS VAN DEN H. VINCENTIUS A PAULO" TE BUITENZORG.

Deze, van de gelijknamige instellingen te *Batavia*, *Semarang*, *Soerabaja* en *Padang* geheel onafhankelijke, vereeniging werd bij ordonnantie van 2 Augustus 1888 (Staatsblad n°. 131) als rechtspersoon erkend.

Luidens artikel 1 van haar bij die verordening goedgekeurd Reglement, zooals het gelezen wordt na de enkele jaren later daarin gebrachte en bij de ordonnantie van 24 September 1891 (Staatsblad n°. 209) bekrachtigde wijziging, heeft die Vereeniging ten doel »onder hare leden den geest van liefdadigheid »door de beoefening van Christelijke plichten en goede werken »te onderhouden, en in het bijzonder het door haar sedert »hare oprichting in het leven geroepen gesticht ter verzorging »van arme weezen en verlaten kinderen in stand te houden".

Reeds in de laatste maanden van het jaar 1886 had deze Vereeniging met behulp van particuliere bijdragen een Weeshuis voor verlaten of ouderlooze jongens van Europeesche afkomst in het leven geroepen en daaraan mede eene ambachtsschool op kleine schaal verbonden, ten einde aan de grootere pupillen de gelegenheid te geven, onder de leiding van bekwame onderwijzers, in het smidsvak, het timmeren, graveeren en schoenmaken zich te bekwamen.

Op welke bescheiden schaal ook ingericht en hoe zorgzaam ook beheerd, zag het Bestuur der Vereeniging zich weldra niet in staat de kosten der ambachtsschool uit de gewone, nagenoeg geheel uit liefdegiften bestaande, middelen te bestrijden.

Een tot de Regeering gericht verzoek om geldelijken steun werd bij het besluit van 1 April 1890 n°. 56 afgewezen, uit overweging dat te *Batavia* eene particuliere ambachtsschool bestond, welke door den Staat gesubsidieerd werd en gelegenheid bood tot opleiding van door het Hulpfonds van den H. Vicentius á Paulo opgevoede jongens, zoodat er voor het Bestuur van het gesticht niets anders overbleef dan de school te sluiten, hetgeen niet dan noode geschiedde, wijl met het ambachtsonderwijs inderdaad reeds bevredigende uitkomsten waren verkregen en het zich liet aanzien, dat de inrichting gaandeweg aan haar doel zou beantwoorden.

De, in weerwil der staking van gezegd onderwijs, steeds toenemende kosten van het Weeshuis, waar in Januari 1893 reeds een vijftigtal jongens een onderkomen en deugdelijke opvoeding vond, waren oorzaak dat de Vereeniging andermaal zich tot de Regeering moest wenden om financieelen bijstand, thans met beter gevolg, vermits bij het besluit van 22 April 1893 n°. 1 machtiging werd verleend tot uitbetaling te haren behoeve eener toelage van *f* 250 's maands, echter slechts voor één jaar.

Die maatregel werd evenwel, krachtens verschillende beschikkingen, laatstelijk bij die van 20 Februari 1901 n°. 64, telkens voor één jaar bestendigd, omdat de geldelijke uitkomsten van het gesticht hadden uitgewezen, dat zonder steun van Regeeringswege de inrichting zich niet zou kunnen staande houden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Intusschen had bij request dd°. 19 Maart 1891 het Bestuur der Vereeniging reeds vergunning gevraagd om, ter versterking harer middelen en tot aflossing der schulden, waarmede zij was bezwaard, eene geldloterij ten bedrage van / 150000 te mogen houden.

Van dit verzoek werd aanteekening gehouden op de lijst der aangevraagde groote loterijen. In verband met andere verzoeken van gelijken aard, kon eveuwel voorshands geene nadere beschikking worden verleend, ook niet toen in het jaar 1898 de Vereeniging genoegen verklaarde te nemen met eene loterij van / 100000, mits haar deze terstond werd toegestaan.

Nadat echter, ter uitvoering der, ingevolge artikel 1 van het besluit van 21 Januari 1899 n°. 5, met de Vereeniging gesloten overeenkomst tot opneming, verpleging en opleiding van 75 militaire pupillen van 8 tot 12 jaren, tegen voldoening van de zijde van het Gouvernement eener som in eens van / 60000 tot uitbreiding van het gesticht en zijn inventaris en van eene retributie van / 360 's jaars voor elken opgenomen pupil (1), eene inrichting was daargesteld, waarvan de kosten door bijzondere omstandigheden de evengenoemde som met niet minder dan / 19000 à / 20000 hadden overschreden, wendde het bestuur der Vereeniging opnieuw zich tot de Regeering met het dringend verzoek, zoo spoedig mogelijk de inwilliging harer oorspronkelijke aanvraag te verleenen, te meer daar bij de aanneming der voorstellen van het Legerbestuur bepaaldelijk gerekend was op de verkrijging van die vergunning, binnen een niet ver verwijderd tijdstip.

De gegrondheid der aangevoerde argumenten erkennend, werd bij het besluit van 8 Juli 1900 n°. 16 aan de onderwerpelijke stichting toestemming verleend, om, te zamen met de gelijknamige Vereeniging te *Batavia*, eene geldloterij te houden tot een collectief bedrag van / 400000, waarvan de winsten voor één derde ten bate der Buitenzorgsche instelling zouden komen.

Ondanks de bijdrage, uit dien hoofde verkregen, welke echter door het onverkocht blijven van een aanzienlijk gedeelte der loten slechts het cijfer van / 25000 heeft bereikt, mogen ook thans de geldelijke omstandigheden der Vereeniging geenszins gunstig heeten.

Daarbij ondervond zij de teleurstelling, dat, in plaats van het toegezegd aantal militaire pupillen, waarop hare inrichting was gebaseerd, de aanvraag ter plaatsing ver beneden dat getal was gebleven.

Blijkens onderstaand, aan de jaarverslagen der Vereeniging ontleend, overzicht hebben de inkomsten de uitgaven overtroffen in de jaren 1886/87, 1887/88 en 1900/01 — wat het laatste jaar betreft, uitsluitend als gevolg van de verkregen bate met de zooeven bedoelde loterij — is geen voor- noch nadeel geleden in 1893/94, terwijl in alle andere jaren vrij belangrijke bedragen te kort kwamen.

De overschotten bedroegen in de drie eerstgenoemde jaren te zamen / 3427, de nadeelige saldi daarentegen / 23735 (2).

Het provenu van de loterij moest nagenoeg geheel worden aangewend tot goedmaking van het te kort over het 14e boekjaar — 1899/00 — ad / 5700 ruim en tot afbetaling der voor de vernieuwing van het gesticht in 1900 aangegane schuld, zoodat de op de gebouwen drukkende hypotheek van / 16750 niet kon worden afgelost.

(1) Zie de noot op bl. 28 hiervoren.

(2) Rekening houdende met de noot *e* op de volgende bladzijde, zouden deze cijfers worden: overschotten in de eerste twee jaren / 436, te korten in al de andere jaren / 24610.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Verslagjaren.	Inkomsten in guldens:				Uitgaven in guldens:				Aantal interne pupillen.
	Liefdadige bijdragen en giften.	Bijdragen voor betalende kinderen.	Bijdragen van Staatswege.	Totaal.	Verplegingskosten en andere gewone uitgaven.	Oprichting van gebouwen.	Onderstand voor arme gezinnen.	Totaal.	
1886/87 (*a*)	1488	—	—	1488	1430	—	—	1430	11
1887/88	2217	—	—	2217	1839	—	—	1839	16
1888/89	6995	1808	—	8803	6480	3959	300	10739	35
1889/90	5452	2340	—	7792	7050	3241	480	10771	42
1890/91	5301	2680	—	7981	6850	1178	360	8388	44
1891/92	7481	4583	—	12064	10280	5350	545	16175	55
1892/93	8426	5720	1500	15646	11000	4800	516	16316	56
1893/94	5307	4352	3000	12659	12300	—	359	12659	52
1894/95	4626	4798	3000	12424	12840	—	480	13320	54
1895/96	5396	4786	1500	11682	12886	—	410	13296	60
1896/97	13356	5854	4500	23710	18068	6204	(*b*)	24272	72
1897/98	9988	8493	3000	21481	19285	3684	—	22969	81
1898/99	6172	9360	3000	18532	21864	—	—	21864	89
1899/1900	4650	(*d*)	3000 1470 (*c*)	9120	14860	—	—	14860	74
1900/1901	5257 (*e*)	(*d*)	3000 7900 (*c*)	45024 (*f*)	24485	17547 (*g*)	—	42033	99 (*h*)

(*a*) In November 1886 werden de eerste verpleegden opgenomen.

(*b*) De bedeeling van behoeftige gezinnen geschiedt sedert 1897 niet meer uit de fondsen der Vereeniging, maar door den pastoor.

(*c*) Retributiën voor militaire pupillen.

(*d*) In het jaar 1899/00 is een aanvang gemaakt met de opneming van kostleerlingen, vooral voor kinderen van ouders, die op plaatsen wonen, waar geene school is. Voor die kinderen wordt het volle kostgeld betaald, voor de z. g. betalende kinderen slechts eene matige retributie naar het vermogen der ouders.

De ontvangsten en uitgaven voor de twee hierbedoelde categorieën van kinderen zijn in de laatste twee verslagen gescheiden gehouden van die, betreffende de weeskinderen en de militaire pupillen.

Nochtans is in het totaalcijfer der ontvangsten in 1900/01 ad ƒ 45024 begrepen eene som van ƒ 3866 voor betalende kinderen.

(*e*) Hierin begrepen een legaat van ƒ 1000; aan liefdegiften werd ontvangen ƒ 4257.25.

(*f*) Dit totaal wordt gevonden door bijtelling van ƒ 3866 — reeds genoemd sub *d* — en ƒ 25000 aan bate der loterij.

(*g*) Restant schuld wegens opbouw van het nieuwe gesticht.

(*h*) Bovendien telt het gesticht nog 45 kostleerlingen, te zamen 144.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

D.

DE „VEREENIGING TOT BEVORDERING VAN CHRISTELIJK LEVEN EN ONDERLING HULPBETOON" TE MAGELANG.

Blijkens artikel 1 der Statuten van de in het jaar 1896 te *Magelang* (residentie *Kedoe*) opgerichte »Vereeniging tot »bevordering van Christelijk leven en onderling hulpbetoon" heeft die, bij het besluit van 28 December van dat jaar n°. 20 als rechtspersoon erkende, instelling ten doel, het Christelijk leven der militairen hier te lande te bevorderen en weduwen en weezen van overleden militairen zooveel mogelijk hulp en bijstand te verleenen, welk doel zij hoopt te bereiken door:

»*a.* de mindere militairen het gemis aan familieleven te vergoeden door oprichting van militaire Tehuizen, een Christelijke zin te wekken door verspreiding van Christelijke lectuur, het houden van vergaderingen enz.";

»*b.* door kinderen, weezen, halfweezen, verlatenen en verwaarloosde kinderen op te voeden en weduwen te ondersteunen";

»*c.* de publieke opinie te bewerken ten voordeele van reinheid van zeden en bevordering van het huwelijk".

De door de Vereeniging ter verpleging opgenomen kinderen worden, luidens artikel 3 van haar in Juli 1898 vastgesteld Huishoudelijk Reglement, in zes categorieën verdeeld en, naar behoeften en omstandigheden, in afzonderlijke afdeelingen geplaatst.

De bedoelde onderscheiding is de volgende:

»*a.* De voor den militairen stand naar het oordeel van het Bestuur geschikte Europeesche jongens, die voor het Leger in *Nederlandsch-Indië* en al de ambachten, bij dat Leger uitgeoefend, gevormd worden.

»*b.* De Amboineezen en daarmede gelijkgestelden, die naar het oordeel van het Bestuur, voor zoover zij geschikt zijn, voor het Leger worden opgevoed.

»*c.* De voor den militairen stand niet geschikt bevonden Europeesche jongens, die voor het ambacht en den landbouw worden gevormd.

»*d.* Amboineezen en niet-erkende Europeesche jongens, die voor ambacht en landbouw worden gevormd.

De niet-erkende kinderen zullen, zoo noodig, in de inrichting onderwijs ontvangen.

»*e.* De Inlandsche Christenkinderen, die niet opgenomen worden dan indien de middelen dit toelaten, en een opvoeding bekomen naar hunne Inlandsche behoeften.

»*f.* De meisjes, die eenvoudig worden opgevoed tot practische huisvrouwen, kindermeisjes, ter assistentie in de huishouding enz.".

Blijkt uit deze enkele opsomming reeds, dat de Vereeniging zich een zeer uitgebreid arbeidsveld gekozen heeft, hare bemoeienissen verkregen weldra een zoodanigen omvang, dat het gewenscht bleek eene afzonderlijke »Commissie van bijstand in den arbeid der Vereeniging tot bevordering van Christelijk leven en onderling hulpbetoon" in te stellen, welke bij het besluit van 24 October 1898 n°. 15 als rechts-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

persoon is erkend en, ingevolge artikel 1 harer Statuten, ten doel heeft:

»*a.* de oprichting en het onderhoud van gebouwen ter opname van kinderen, onder de leiding staande van genoemde Vereeniging;

»*b.* de stichting van een opvoedingsfonds en

»*c.* het verleenen van zedelijken steun".

De oprichter en ziel van het uitgebreid, door de Vereeniging uitgeoefend, liefdewerk is de Heer J. VAN DER STEUR, die, in het jaar 1892 daartoe afgevaardigd door het in *Nederland* erkend Kerkgenootschap van Zevendedags Baptisten, te *Magelang* zich als zendeling-leeraar had nedergezet, met het doel hoofdzakelijk zijn zendingsarbeid te verrichten onder de mindere militairen van het Leger hier te lande, en bij het besluit van 24 April 1898 n°. 8, overeenkomstig het bepaalde in Staatsblad 1889 n°. 170, onder genot eener maandelijksche toelage van *f* 150, te dier plaatse werd werkzaam gesteld ter voorziening in de godsdienstige behoeften der mindere militairen en der min-gegoede leden van de Protestantsche Gemeente aldaar.

Leerzaam voor de wetenschap van hetgeen door dien man met bescheiden middelen in enkele jaren is tot stand gebracht, zijn de vier tot dusver van de werkzaamheden der Vereeniging verschenen jaarverslagen, loopende over de jaren 1897 t/m 1900.

Uit het eerste dier verslagen blijkt, dat bij haar ontstaan aan de Vereeniging werd overgedragen het beheer van het Militair Tehuis, genaamd »*Oranje-Nassau*", door den Heer VAN DER STEUR te *Magelang* gesticht, en tevens aan haar de zorg werd toevertrouwd voor een zeventigtal reeds geruimen tijd aldaar verpleegde kinderen.

Met niet gering geldelijk verlies werd het gebouw, waarmede men tot dusver voor die doeleinden zich had beholpen, in het einde van het jaar 1897 verkocht en huurde de Vereeniging te genoemder plaatse twee steenen huizen in, waarvan het eene voor het Militair Tehuis werd ingericht, het tweede, onder den naam »Kinderhuis *Oranje-Nassau*", ter verpleging van de aanwezige pupillen werd gebezigd, voorts tot vestiging der werkplaatsen, waar aan de jongens onderricht gegeven werd in ambachten, aanvankelijk alleen en naderhand hoofdzakelijk in het schoenmakers- en kleermakersvak, het laatste meer in het bijzonder ten behoeve van het gesticht zelf.

Zooals toch in het volgend jaarverslag werd aangeteekend, was aanvankelijk het algemeen doel, den jongens een handwerk te onderwijzen en hen dan bij het Leger te plaatsen, of, indien zij physiek tot dit laatste ongeschikt waren, hen in den burgerstand werkman te doen worden.

Het aantal pupillen, op het einde van het jaar 1897 nog steeds niet meer dan een zeventigtal bedragend, steeg in het volgende jaar dermate, dat bij het uitbrengen van het verslag over 1898 reeds niet minder dan 86 Europeesche- en 28 Amboineesche kinderen aanwezig waren, waaronder respectievelijk 29 en 15 meisjes, die afzonderlijk waren gehuisvest en tot huiselijken arbeid werden opgeleid.

Eene niet onbelangrijke tegemoetkoming was het dus, toen de geldelijk in vrij bekrompen omstandigheden verkeerende instelling in den loop van dat jaar vergunning verkreeg, om hare opvoedingsinrichting over te brengen naar het haar daartoe kosteloos in bruikleen afgestaan gebouw der vroegere pradjoeritskazerne te *Magelang* en de bijbehoorende commandantswoning, benevens enkele andere, voorheen tot militaire doeleinden gebezigde, naburige gebouwen, welke naderhand, ingevolge het besluit van 30 September 1900 n°. 21, alle te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zamen ondershands voor den prijs van ƒ 2500 aan de Vereeniging zijn afgestaan.

Niet minder welkom was haar de beschikking van 8 December 1898 nº. 25, waarbij, met inwilliging van een door haar Bestuur ingediend verzoekschrift, machtiging werd verleend om, als tegemoetkoming in de kosten van onderhoud en opvoeding van weezen en verlaten kinderen, aan de Vereeniging uit te betalen een som van ƒ 1200 in eens, benevens gedurende het jaar 1899 eene subsidie van ƒ 100 's maands, welke, met bijvoeging der aan den Heer Van der Steur als Godsdienstleeraar toegekende toelage, mede geheel aan het liefdadig doel gewijd, dezen een vast inkomen van ƒ 250 voor zijne stichting verschafte.

In laatstgenoemd jaar onderging die ondersteuning van Gouvernementswege nog eene belangrijke verhooging.

Onder dagteekening van 10 November 1898 had de Directie der Vereeniging zich tot de Regeering gericht met het verzoek om haar, op nader door het Gouvernement te bepalen voorwaarden, eene subsidie van ƒ 10 per maand te willen verleenen voor elk door haar voor den militairen stand opgevoed Europeesch of daarmede gelijkgesteld kind, tot, desgewenscht, zeker maximum van bijv. 200 kinderen.

Aan dat verzoek meende de Gouverneur-Generaal Van der Wyck geen gevolg te mogen geven, vermits — zoo werd den Resident van *Kedoe* medegedeeld bij de MGS. van 28 Maart 1899 nº. 734 — geene behoefte bestond aan opleiding van pupillen voor het Leger door de onderwerpelijke Vereeniging, welke opleiding bovendien te groote uitgaven zou medebrengen.

Met het oog op het politiek en oeconomisch belang van het door de instelling beoogd doel, verklaarde de Landvoogd zich echter bereid met het Opperbestuur in overleg te treden over het verleenen eener geldelijke tegemoetkoming, ten bedrage van hoogstens ƒ 6000 's jaars, mits uitsluitend ten behoeve van het onderhoud en de opvoeding van weezen en verlaten kinderen van *Europeesche* afkomst.

In de toekenning toch eener subsidie voor met Europeanen gelijkgestelde kinderen, zag de Regeering een gevaarlijk middel om Inlandsche landaarden als Europeesch militair in de gelederen te brengen, wat om verschillende redenen moest worden voorkomen, terwijl het ook onraadzaam werd geacht, behoeftige kinderen, die niet van Europeesche afkomst waren, min of meer Europeesch op te voeden te zamen met kinderen van Europeanen.

Met deze beschouwingen in kennis gesteld, haastte de Heer Van der Steur zich genoemden Resident te melden, dat, boven het door het Bestuur der Vereeniging voorgestelde, ver de voorkeur werd gegeven aan eene jaarlijksche subsidie van ƒ 6000 en tegen de gestelde voorwaarde geen enkel bezwaar bestond, zijnde eene scheiding, in afzonderlijke inrichtingen, van de Europeesche en niet-Europeesche kinderen in beginsel reeds lang als noodig erkend, zij het ook dat de omstandigheden nog niet hadden toegelaten daaraan volledige uitvoering te geven. Met den destijds in overweging zijnden gedeeltelijken overgang der instelling naar de garnizoensplaats *Tjimahi*, in de *Preanger-Regentschappen*, had men zich voorgenomen dat beginsel ten volle in toepassing te brengen, de Europeesche kinderen, wat opvoeding en onderwijs aanging, geheel van de andere pupillen te scheiden en het gering aantal Amboineesche kinderen op te kweeken als Inlandsche Christenen en tot goede elementen van de Inlandsche maatschappij te vormen.

Bij den Indischen brief van 23 Mei 1899 nº. 1058/1 werd daarop ter zake met den Minister van Koloniën in overleg

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

getreden, met het gevolg dat bij het besluit van 23 Januari 1900 n°. 13 de beoogde subsidie, krachtens Koninklijke machtiging, kon worden toegezegd, onder het hooger omschreven beding.

Inmiddels waren weder nieuwe plannen tot uitbreiding en verbetering der stichting gerijpt.

Aan het in 1898 opgevat denkbeeld om te *Tjimahi*, welke streek voor de toekomst der jongens meer bestaansmiddelen scheen aan te bieden, een jongensweeshuis, militair tehuis en werkplaatsen te bouwen, was in zoover eenigermate gevolg gegeven, dat in den loop van het volgende jaar voor den prijs van ƒ 1000 aldaar een terrein voor dat doel was aangekocht.

Voorts was het plan gerezen om in hetzelfde gewest, ter afdeelingshoofdplaats *Soekaboemi*, een afzonderlijk verblijf te vestigen voor de grootere meisjes, ten einde dezen geheel van de jongensinrichting en het Militair Tehuis verwijderd te kunnen houden.

Met behulp eener zich daartoe gevormd hebbende commissie van ingezetenen dier plaats werd in het jaar 1899 dat voornemen tot uitvoering gebracht en aldaar, onder den naam »*Bethanië*", een meisjeshuis gesticht, waarheen een 25 à 30-tal kinderen kon worden overgebracht, welke, voor zooveel daartoe geschikt, inzonderheid tot ziekenverpleegsters zouden worden opgeleid.

Een hoogst belangrijke stap werd nog in dit laatste jaar door het Bestuur der Vereeniging ondernomen.

In verband met destijds door den houder van het erfpachtsperceel *Gambang-Waloh*, in de afdeeling *Temanggoeng* der residentie *Kedoe*, aangeknoopte onderhandelingen tot restitutie van het door hem uitgeoefend zakelijk recht aan het Gouvernement, wendde hij request van 13 Juli 1900 dat Bestuur zich tot den Gouverneur-Generaal met het verzoek, dat perceel aan de Vereeniging over te dragen, hetzij met genoemd recht, hetzij onder zoodanig contract, als der Regeering in het belang der zaak wenschelijk mocht voorkomen, ter bereiking van het doel: de *landbouwkundige* opleiding van verlaten kinderen en weezen.

Ter nadere uiteenzetting van de overwegingen, welke het denkbeeld eener wijziging in die richting van het tot dusver gevolgd stelsel van opvoeding ingang hadden doen vinden en van den weg, dien men daarbij wenschte in te slaan, werd nevens het request eene memorie van toelichting overgelegd.

Kenschetsend voor het onderwerpelijk doel zijn daarin de volgende beschouwingen:

»Reeds sedert eenige jaren" — teekende de steller van dat geschrift, de Heer VAN DER STEUR, daarbij aan — »volg »ik met de jongens uit mijne inrichting de gewoonte van »eerst een vak leeren en daarna het leger in.

»Bij nauwgezette waarneming evenwel der toestanden, »zooals die zijn, kan de vraag of dit werkelijk èn voor de »jongens èn voor de maatschappij het ideaal is, of het de »zaak van het pauperisme helpt oplossen, niet anders dan »ontkennend beantwoord worden.

»Juist de eigenaardige inrichting van het leger is oorzaak, »dat van daaruit het pauperisme steeds gekweekt en in »hooge mate vermeerderd wordt".

Na te hebben doen uitkomen hoe namelijk het onvermijdelijk gevolg van dien bijzonderen toestand is, dat onder den militairen stand het concubinaat met Inlandsche vrouwen bloeit en daardoor met den dag het aantal geboorten toeneemt van buiten het huwelijk verwekte kinderen — bij de lichtvaardige wijze, waarop tot erkenning wordt overgegaan,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te boek staande als Europeanen, zonder dat voor hen een toekomst in het verschiet ligt, als de Europeaan in de tropen veelal begeert — en verder de gevaarlijke stemming aan het licht te hebben gesteld, bij dat element en nog meer bij de wederom bij Inlandsche vrouwen daaruit voortgesproten generatie tegen den volbloed-Europeaan en de Regeering bestaande, verklaarde de Heer Van der Steur door de inmiddels verkregen ondervinding langzamerhand tot de overtuiging te zijn gekomen, dat hij niet langer mocht voortgaan de onder zijne leiding gestelde jongens op te voeden voor het Leger, vermits de oplossing van het zoo moeilijk vraagstuk van het pauperisme hier te lande in die richting niet was te zoeken.

Verschillende denkbeelden overwogen en onder de oogen gezien hebbende, had zich de conclusie bij hem gevestigd, dat van alle bedrijven, waardoor vermogen werd verkregen, geen zoo heilzaam en passend was te achten als de landbouw, waartoe evenwel de opleiding reeds moest aanvangen met de jeugd, wilde men de hier met landbouwkolonisatie bereids opgedane teleurstellingen ontgaan.

Mitsdien was het voornemen gerezen, met een honderdtal jongens zich op eenig perceel te vestigen, om aldaar op land- en akkerbouw zich toe te leggen. Voorshands echter niet zoozeer op de teelt van producten voor de buitenlandsche markt, waaraan steeds groote risico verbonden was, doch op die van de dagelijksche voedingsgewassen, als mais, katela, boonen, rijst enz., met de bedoeling om, als die proefneming mocht gelukken, op groote schaal daaraan uitbreiding te geven, waartoe de vele verwaarloosde of te niet gegane erfpachtslanden wellicht de beste gelegenheid zouden aanbieden.

Volwassen zijnde, zouden de aldus tot landbouwers opgekweekte pupillen door de Vereeniging in het bezit van een eigen stuk grond kunnen worden gesteld, waarvoor zij zelve de aan den Staat verschuldigde belasting zouden hebben op te brengen.

Ter verwezenlijking van dat streven werd de afstand van hooger vermeld, eerlang aan het Gouvernement terug te geven, erfpachtsland verzocht, welk verzoek geleid heeft tot het besluit van 17 Maart 1901 n°. 8, waarbij aan het Bestuur der Vereeniging te kennen werd gegeven, dat het, onder overlegging der gebruikelijke bescheiden, binnen den tijd van zes maanden zich nader tot de Regeering zou kunnen wenden, ter verkrijging in erfpacht van de bedoelde gronden, voor den tijd van 75 jaren, tegen betaling van eene nader vast te stellen pachtsom (1).

Resumeerende, onderhoudt de Vereeniging thans in de eerste plaats in eene gehuurde woning ter hoofdplaats *Magelang* een »Militair Tehuis".

Voor de verpleging en opleiding der door hare zorgen opgevoede kinderen, welker aantal op het einde van het jaar 1899 reeds tot 140 (89 jongens en 51 meisjes) was gestegen en bij de afsluiting van het jaarverslag der Vereeniging over 1900 tot niet minder dan 221 was aangegroeid, beschikt deze over de volgende, haar toebehoorende, inrichtingen:

Te genoemde plaatse over een jongenshuis, in het bij het nummer der Javasche Courant van 2 Mei 1899 gepubliceerd Reglement der stichting aangeduid met den naam van: »Christelijk pupillencorps *Oranje-Nassau*"; voorts over eene inrichting voor jongens en meisjes, beneden de acht jaar, en een huis voor weezen van Amboineesche en Afrikaansche militairen.

(1) De definitieve afstand heeft nog niet plaats gehad.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Voor de meisjes-pupillen van meerderen leeftijd ter hoofdplaats *Soekaboemi* over de instelling »*Bethanië*", aldaar met belangrijke kosten tot stand gebracht.

Eindelijk, voor de opleiding tot den landbouw van de daarvoor in aanmerking komende oudere jongens, over het erfpachtperceel *Gambang-Waloh*, in de afdeeling *Temanggoeng* der residentie *Kedoe*, groot 284 bouws, waarheen bij de uitgaaf van bovenbedoeld jaarverslag reeds een twintigtal pupillen vertrokken was.

Door de minder systematische indeeling der aan de jaarverslagen gehechte geldelijke résumé's en de wederkeerige overdrachten van gelden tusschen de Vereeniging zelve en de hiervoren vermelde »Commissie van Bijstand", is het eenigszins moeilijk van haren financieelen toestand gedurende het vierjarig tijdvak 1887 t/m 1900 een categorisch overzicht te geven.

Eenigermate kunnen echter als zoodanig strekken de hieronder volgende, aan die verslagen ontleende, opgaven:

Verslagjaar.	Ontvangsten in guldens:						Totaal der uitgaven in guldens.	Toelichtingen betreffende de jaarlijksche uitgaven.
	Liefdadigheidsgiften en contributiën.	Geldelijke bijdragen in de verplegingskosten der pupillen.	Opbrengst der uitgeoefende ambachten, van verkochte comsumptieartikelen enz.	Gouvernements subsidie.	Bijdragen door de Commissie tot Bijstand.	Totaal.		
1897	11389	—	744	—	—	12133	12264	Voor oprichting, onderhoud, huur enz. van gebouwen *f* 1446; aan ondersteuning van behoeftigen en versnaperingen aan zieken *f* 727.
1898	11123	1258	877	1200	—	14463	14442	Voor idem respectievelijk *f* 604 en *f* 332. Afgedragen aan de Commissie van Bijstand *f* 1774. Onkosten Militair Tehuis *f* 1046.
1899	12100	1897	1287	1200	3150	19634	19642	Voor aankoop van een terrein te *Tjimahi* *f* 1000. Voor idem en gedeeltelijke inrichting van het meisjeshuis »*Bethanië*" te *Soekaboemi* *f* 2485; voor het Pupillencorps »*Oranje-Nassau*" *f* 6420, het Kinderhuis te *Magelang* *f* 5391, de Evangelisatie (waaronder het Tehuis) onder de Militairen *f* 1153.
1900	11925	1550	1539	6000	3508	24522	25026	Voor verdere inrichting en verplegingskosten van het meisjeshuis »*Bethanië*" *f* 5502. Voor het Pupillencorps »*Oranje-Nassau*" *f* 12065, de inrichting der Amboineesche kinderen *f* 1623, het Militair Tehuis *f* 1074, de op te richten landbouwkolonie »*Gambang-Waloh*" *f* 208.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA